LANGZAAM MEEBEWEGEN

OMGEVINGSVISIE
VAN DE GEMEENTE VLIELAND

Omgevingsvisie Vlieland

Code 20190764 / 20-10-21

GEMEENTE VLIELAND 20190764 / 20-10-21
OMGEVINGSVISIE VLIELAND

TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE **blz**

1. VLIELAND 1

2. LEESWIJZER 2

3. OMGEVINGSVISIE 3

3. 1. VLIELANDS VERTREKPUNT 3
3. 2. DE OMGEVINGSVISIE 3

4. WAARDEN EN KWALITEITEN 7

4. 1. Algemene ruimtelijke, economische en sociale waarden 7
4. 2. Wonen 9
4. 3. Werken 10
4. 4. Recreatie, toerisme en cultuur 11

5. BESTAAND BELEID, KENNIS EN PARTICIPATIE 14

6. DOELEN, PRINCIPES EN VERTREKPUNTEN 16

6. 1. Hoofdoelstelling 16
6. 2. Leidende principes 16
6. 3. Vertrekpunten 19

7. THEMATISCHE OPGAVEN EN AMBITIES 23

7. 1. Algemeen 23
7. 2. Fysieke leefomgeving 24
7. 3. Thema's 33

8. HET VERVOLG 46

1. VLIELAND

De gemeenschap van Vlieland bestaat uit bijna twaalfhonderd inwoners en ontvangt inmiddels jaarlijks meer dan tweehonderdduizend bezoekers in een uitzonderlijke omgeving. De Vlielanders zijn er in geslaagd het authentieke karakter en de bijzondere waarden van rust, ruimte en duisternis van het eiland te behouden. Dat is een prestatie van wereldformaat.

De bijzonderheid van het eiland bindt mensen en flora en fauna aan het eiland en verleent haar een uniek karakter. We willen die bijzonderheid ~~en die unieke waarden~~ zoveel mogelijk behouden, zodat Vlieland een eiland blijft waar het goed leven is en waar mensen en dieren graag naar toe en naar terug komen.

Dat wil niet zeggen dat alles moet blijven zoals het is. Vlieland moet en wil langzaam met de tijd meebewegen. Langzaam meebewegen wil zeggen dat de Vlielanders zich bewust zijn van opgaves en ontwikkelingen die om oplossingen vragen. Enkele daarvan zijn nadrukkelijk al deel van het beleid en de uitvoering daarvan, zoals woningbouw, recreatiedruk en economische ontwikkeling, alsook in relatie daarmee duurzaamheid, gezondheid, klimaat en leefbaarheid. Daar waar opgaves en ontwikkelingen om urgente uitvoering vragen, wordt dat opgepakt naar aard en schaal passend bij Vlieland.

Er zijn ook opgaves en ontwikkelingen die in de (nabije) toekomst worden voorzien, maar waarvan nog onduidelijk is of die voor Vlieland relevant zijn of wanneer die gaan komen en in welke omvang. Er is nadrukkelijk voor gekozen om daarin niet voorop te gaan lopen. Langzaam meebewegen wil zeggen dat de gemeente acties onderneemt op de momenten waarop om actie wordt gevraagd en waarbij duidelijk is wat de impact daarvan op Vlieland is. Telkens is daarbij van belang om dit naar aard en schaal van Vlieland te beoordelen en op te pakken.

Er is een grote gemeenschappelijke consensus onder jongeren en ouderen, alsook de ondernemers om de bijzondere waarden en het unieke karakter van Vlieland zoveel mogelijk te behouden. Het eiland wordt door de gasten hoog gewaardeerd. De eilanders zelf zijn voor hun leven verbonden met het eiland, ook als ze soms op grote afstand wonen. Altijd blijft er het onderbewuste verlangen terug te keren en het eiland terug te vinden zoals ze dat hebben gekend en waar ze zich altijd veilig en geborgen hebben gevoeld. Een langzaam meebewegen mag zich daarom ook zeker buiten de tijd van een mensenleven afspelen.

Belangrijk is dat Vlieland een eiland blijft met een eigen gemeenschap, waarvan de samenstelling in balans is, waar goed geleefd kan worden, waar mensen met aandacht en zorg met elkaar samenleven, dat bereikbaar blijft, waar recreanten naar draagkracht van het eiland worden ontvangen in een natuurlijke omgeving die robuust is, waar de biodiversiteit floreert en waar mens en dier samen in een gezonde en duurzame omgeving kunnen blijven leven.

2. LEESWIJZER

Dit is de eerste versie van de Omgevingsvisie Vlieland. Het instrument dat onder de Omgevingswet het instrument is waarin de gemeenteraad haar ambities, visies en beleid met betrekking tot de fysieke leefomgeving voor de toekomst vastlegt. En omdat de toekomst per definitie ongewis is, is de omgevingsvisie een dynamisch document dat op ieder moment aangepast, bijgesteld en geactualiseerd kan worden aan ontwikkelingen die zich voordoen.

Het is een eerste versie omdat het nog niet de volledige omgevingsvisie betreft zoals de Omgevingswet die voor ogen heeft. Er ontbreken nog enkele zaken die pas kunnen worden uitgewerkt als de Omgevingswet in werking treedt en/of wanneer het omgevingsplan wordt opgesteld. Maar voorliggend document bevat in ieder geval de belangrijkste ambities en doelstellingen op het gebied van de fysieke leefomgeving.

In de eerste hoofdstukken wordt het vertrekpunt voor deze visie geschetst, de wijze waarop de visie tot stand is gekomen en wat een visie is (hoofdstuk 2 t/m 4).
Er is al decennialang beleid op het gebied van alle aspecten van de fysieke leefomgeving. De gemeente begint daarom niet op nul, maar vertrekt vanuit een bestaand beleidskader en vooral ook vanuit de bestaande feitelijke situatie, namelijk de wijze waarop het grondgebied van Vlieland er nu bij ligt.
Van daaruit is breed geparticipeerd. Vele mensen en organisaties hebben hun bijdrage kunnen leveren en hun wensen voor de toekomst kunnen uiten. Bij de uiteindelijke keuzes is de mening van de mensen nadrukkelijk meegenomen.
Daarnaast opereert de gemeente niet op zichzelf. Er is aangesloten bij de visies van Rijk en provincie. Daar moet de gemeente rekening mee houden en zoveel mogelijk aansluiting bij zoeken.

Vervolgens is dat alles vertaalt in eigen specifieke doelen en ambities en vertrekpunten voor Vlieland zelf (hoofdstuk 5). Die principes en vertrekpunten moeten leidraad zijn bij beleidskeuzes en ingrepen in de fysieke leefomgeving. Vanuit die uitgewerkte principes en vertrekpunten is gekomen tot specifieke uitgangspunten met betrekking tot alle onderdelen van de fysieke leefomgeving en de belangrijke thema's die van invloed zijn op de inrichting van de fysieke leefomgeving, maar ook de rol die de gemeente daarbij wil en moet spelen (hoofdstuk 6).

Tot slot is de status van de visie weergegeven en het vervolg (hoofdstuk 7).

3. OMGEVINGSVISIE

3. 1. VLIELANDS VERTREKPUNT

Vlieland is een Waddeneiland met een sterk ongerept aanzien, een kleine gemeenschap met een bijzonder historisch verhaal en een onafhankelijk karakter. Rust, ruimte, stilte, duisternis, het zijn zo maar wat waarden die Vlielanders zelf, maar ook de gasten die naar het eiland komen, als bijzondere waarden noemen.

In 2009 heeft de gemeente een Structuurvisie vastgesteld met een visie tot 2020. Deze Structuurvisie kende al een sterke basis in het daaraan voorafgaande beleid. ~~De Structuurvisie was zijn tijd vooruit door thema's als leefbaarheid te verbinden met ruimtelijke ontwikkelingen.~~ Vlieland begint met haar beleid derhalve niet vanaf nul. Veel beleid is een bestendiging van (lang) bestaand beleid, dat er mede toe heeft geleid dat Vlieland haar unieke karakter heeft behouden, maar ook met een kleine gemeenschap met de tijd mee is gegroeid.

De Omgevingswet en de doelen daarvan zijn in deze visie specifiek naar de situatie van Vlieland vertaald: een situatie met een kleine gemeentelijke organisatie en een kleine gemeenschap. Een gemeenschap die in de tijd heeft geleerd samen op te trekken.
In de discussies en gesprekken die er zijn gevoerd als opmaat naar deze omgevingsvisie, is geconcludeerd dat er vooral veel goed gaat en dat er al veel zaken in ontwikkeling zijn. Er zijn altijd punten voor verbetering vatbaar, er zijn problemen die spelen en de wereld trekt niet aan Vlieland voorbij, maar er is geen noodzaak gezien om het ineens helemaal anders te doen.

Desalniettemin zijn er zaken die om acties vragen of die op een andere, nieuwe manier georganiseerd kunnen worden. Ontwikkelingen als vergrijzing, duurzaamheid, klimaatverandering met heftigere weersverschijnselen en een verwachte zeespiegelstijging, de monoeconomie, het behoud van een eigen vitale gemeenschap, het op peil houden van het huidige voorzieningenniveau, de rol van de gemeente in de samenleving en de rol van die gemeenschap zelf, het zijn maar een paar ontwikkelingen die vragen om ambities en denkrichtingen die van belang zijn voor de gemeenschap en de fysieke leefomgeving van Vlieland. Daar gaat deze omgevingsvisie over.

3. 2. DE OMGEVINGSVISIE

De omgevingsvisie is het document van de gemeente waarin zij een integrale koers uitzet en haar ambities bepaalt op het terrein van de fysieke leefomgeving. De fysieke leefomgeving staat voor datgene wat we zien, voelen en ruiken. Dat zijn bijvoorbeeld gebouwen, wegen, stranden, een schone lucht, sloten, duinen, bossen, enzovoort.
Met de omgevingsvisie wordt een beeld gegeven voor de komende tientallen jaren. Vertrekpunt daarvoor zijn de kernwaarden en kwaliteiten van Vlieland, zoals het zijn van een eiland in een omgeving dat als Werelderfgoed is aangemerkt, de eigen gemeenschap, de natuurwaarden, de rust, de ruimte, de stilte, de eigen Vlielander bedrijvigheid en de aantrekkelijkheid voor recreanten. Die waarden en kwaliteiten hebben Vlieland gekarakteriseerd tot de wijze waarop zij nu wordt herkend en beleefd.

Vanuit het oogpunt om daar zuinig op te zijn en het eigen karakter te bewaren, wordt in de omgevingsvisie een beeld geschetst van waar we de komende decennia op het eiland mee

te maken krijgen. Er worden veranderingen verwacht die direct invloed hebben op de fysieke leefomgeving, en daarmee op de waarden en kwaliteiten van Vlieland. De fysieke leefomgeving omvat aspecten als cultureel erfgoed, water, bodem, natuur, lucht, landschappen en dergelijke. Telkens is daarbij de vraag in hoeverre ontwikkelingen invloed hebben op de fysieke leefomgeving en tot hoever een invloed op de kwaliteiten en waarden daarvan aanvaardbaar is. Veranderingen geven vaak ook kansen tot verbetering. Vanuit het integrale karakter van de omgevingsvisie wordt steeds gekeken waar die kansen voor verbetering liggen.

De omgevingsvisie moet ook inzichtelijk maken wat de gevolgen zijn van ingrepen in de fysieke leefomgeving. Niet alleen wat de gevolgen zijn voor de fysieke leefomgeving zelf, maar ook de gevolgen van ingrepen voor mens en dier. Daarbij komen ook aspecten naar voren zoals gezondheid, veiligheid, duurzaamheid, leefbaarheid, een goede biodiversiteit en dergelijke, daar waar deze aspecten vragen om ingrepen in de fysieke leefomgeving. In de integrale afwegingen die binnen de fysieke leefomgeving moeten worden gemaakt, zijn de gevolgen daarvan relevant om telkens in ogenschouw te nemen.

De omgevingsvisie wil ook een beeld van de toekomst geven. Daarbij gaat het vooral om mogelijke ontwikkelingen die niet aan Vlieland voorbij zullen gaan en die gevolgen zullen hebben voor de fysieke leefomgeving. Gedacht wordt daarbij aan klimaatverandering, circulaire bedrijvigheid, vergrijzing, aandacht voor biodiversiteit, lokale voedselproductie en dergelijke.

Uitgangspunt van de omgevingsvisie is om de integraliteit van dit alles in beeld te brengen en te kijken waar zaken elkaar in de fysieke leefomgeving kunnen versterken om ambities in gang te zetten en ook waar te maken. Ook moet de integraliteit in beeld brengen waar zaken met elkaar in conflict komen om daarvoor oplossingen te vinden en denkrichtingen te bepalen. Een voorbeeld daarvan is energiewinning in de vorm van zonnevelden binnen de geformuleerde kernwaarde van natuur en landschap, maar ook het aanpassen van gebouwen voor mensen om langer thuis te kunnen wonen in relatie tot het behoud van monumenten en overig cultureel erfgoed. Dit vraagt om heldere keuzes waarbij gemotiveerd wordt aangegeven om welke reden ontwikkelingen wel of niet, waar en eventueel onder welke voorwaarden mogelijk moeten zijn.

In de omgevingsvisie wordt helder en duidelijk aangegeven waar de gemeenschap van Vlieland naar toe wil, wat zij wil bereiken en vooral in welk tempo zij dit wil bewerkstelligen. De omgevingsvisie vormt daarmee het kader voor toekomstige ontwikkelingen en initiatieven. Belangrijke wettelijke grondslag hiervoor ligt in het maatschappelijk doel van de Omgevingswet. Het doel waaraan onder de Omgevingswet iedere ingreep in de fysieke leefomgeving wordt getoetst en aan wordt afgewogen.

Artikel 1.3 (maatschappelijke doelen van de wet)

Deze wet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu gericht op het in onderlinge samenhang:

a. bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur, en
b. doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften

Naast de basis van de kernkwaliteiten en waarden neemt de gemeente bij de omgevingsvisie Europese regels en richtlijnen in acht en is de visie een vertaling van relevant en actueel bestaand beleid op Rijks-, provinciaal, regionaal en lokaal niveau. Nadrukkelijk is daarbij een relatie gezocht met de principes van de Agenda voor het Waddengebied 2050 en de principes van de provinciale omgevingsvisie De Romte Diele. De visie begint van daaruit een integrale koers te bepalen voor de komende decennia. Uitvoeringsprogramma's die nu voor de komende jaren worden uitgerold, zoals het uitvoeringsprogramma van de Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Programma Wadden, zijn niet leidend voor de inhoud van de visie. Als deze omgevingsvisie ambities bevat die afwijken van die programma's zal uiteindelijk de uitvoering van die ambities daarop aangepast moeten worden.

De omgevingsvisie moet op basis van de Omgevingswet uiterlijk in 2025 gereed zijn. De gemeente heeft de ambitie om eerder al een omgevingsvisie op te stellen. Die omgevingsvisie is de eerste aanzet van de beleidscyclus, zoals die door het Rijk aan het instrumentarium van de Omgevingswet ten grondslag is gelegd. De omgevingsvisie heeft in die cyclus een nauwgezette relatie met programma's en het omgevingsplan. Uiteindelijk omvat de beleidscyclus volgens de Omgevingswet het volledig wettelijke instrumentarium in een voortdurende dynamische cyclus die in kan spelen op ontwikkelingen. Inhoudelijk verhoudt de visie zich dan ook nadrukkelijk tot de andere instrumenten. Omdat het omgevingsplan voor het hele eiland pas in 2029 klaar hoeft te zijn en er ook nog geen programma's zijn gemaakt, functioneert de omgevingsvisie op dit moment ook kaderstellend, nu er nog geen omgevingsplan ligt dat juridische kaders stelt. De omgevingsvisie die nu voorligt moet kaders stellen en koers bepalen als (juridische) basis voor de toetsing van initiatieven, zolang de cyclus nog niet optimaal functioneert. Een deel van die kaders kan straks naar de regels van het omgevingsplan, waarna de omgevingsvisie uiteindelijk een meer strategisch abstractieniveau kan krijgen. De omgevingsvisie is daarmee eveneens een dynamisch document, dat binnen de beleidscyclus telkens om aanpassing en actualisatie vraagt aan ontwikkelingen en opgaves die zich voor gaan doen.

Er zijn meer zaken die op dit moment nog niet duidelijk zijn of waarin de gemeente nog geen keuzes heeft gemaakt. Vraagstukken die pas bij het opstellen van het omgevingsplan aan de orde komen, zoals beleidsmatige keuzes met betrekking tot o.a. de regels uit de

Bruidsschat (vooral de gemeentelijke milieuregelgeving), de zorgplichten, de regels met betrekking tot de fysieke leefomgeving uit de verschillende gemeentelijke verordeningen en dergelijke. Onderdelen die op grond van artikel 3.2. en 3.3. van de Omgevingswet deel uit moeten maken van een omgevingsvisie, zoals bedoeld onder de Omgevingswet.

Deze omgevingsvisie is om die reden nog niet volledig een omgevingsvisie zoals de Wet die voor zich ziet en zoals die in de toekomst binnen een optimale beleidscyclus moet gaan functioneren in relatie tot hogere regelgeving en het eigen gemeentelijke instrumentarium. Om die reden wordt deze omgevingsvisie gezien als een tussendocument, een eerste stap naar de toekomstige volwaardige omgevingsvisie.
Ten tijde van het opstellen van het omgevingsplan zal gekeken worden waar de omgevingsvisie verder moet worden uitgewerkt, maar ook waar delen die nu in de visie zijn opgenomen beter naar de toelichting op het omgevingsplan kunnen worden overgeheveld.

4. WAARDEN EN KWALITEITEN

4. 1. Algemene ruimtelijke, economische en sociale waarden

Vlieland maakt deel uit van de Friese Waddeneilanden. Vlieland is ongeveer 3000 jaar geleden ontstaan als strandwal. Tot in de Middeleeuwen vormde Vlieland één geheel met het vasteland. Rond 1300 werd Vlieland gescheiden van het vaste land en werd het een eiland. Het eiland kenmerkt zich heden ten dage als een eiland met één dorp waarin een kleine gemeenschap van bijna 1200 inwoners (1 januari 2021) leeft, die jaarlijks meer dan 200 duizend gasten ontvangt. Gescheiden van het dorp heeft zich een bedrijventerrein ontwikkeld met een jachthaven. Aan de Noordzeezijde is een recreatiewoningenterrein ontstaan, alsmede een kampeerterrein. Verspreid over het eiland komen verder nog enkele voorzieningen en huizen voor. Het overgrote deel van het eiland bestaat uit natuurgrond. Naast het eiland maakt de zee voor 87% deel van het gemeentelijk grondgebied uit. De ruimtelijke opbouw van Vlieland wordt bepaald door de sterke scheiding tussen het natuurgebied (97% procent van het eiland, inclusief de nieuwe boshuisjes), de grootschalige recreatievoorzieningen en het dorp.

Economisch is de Vlielander gemeenschap vrijwel geheel afhankelijk van de recreatie. De Covid19 periode heeft laten zien hoe kwetsbaar Vlieland daarmee is. Die situatie kenmerkt een voorzieningenniveau dat in hoofdzaak functioneert ten behoeve van de jaarlijkse gasten die het eiland trekt. Vrijwel alle bedrijvigheid op het eiland heeft in meer of mindere mate met het toerisme te maken, dan wel functioneert ten behoeve van het op peil houden van de bebouwde omgeving en het beheer en onderhoud van de natuurgronden.

Sociaal onderscheidt de ontwikkeling van de Vlielander gemeenschap zich als een geïsoleerde gemeenschap. Er is sprake van een hechte gemeenschap met een sterke sociale binding onderling en met het eiland zelf. De laatste tijd neigt een disbalans in de gemeenschap te ontstaan doordat er nog steeds meer jongeren het eiland verlaten dan dat er bij komen. Het aantal jonge gezinnen fluctueert in de tijd maar staat altijd onder druk en de vergrijzing en het vestigen van ouderen speelt ook op Vlieland een rol van betekenis. Met name het voorzieningenniveau voor de eilanders zelf, zoals het onderwijs, de zorg, de sport en welzijnsvoorzieningen etc. komen daarmee onder druk te staan.

Het eiland heeft een heel eigen specifiek karakter. De authentieke waarde van het eiland wordt bepaald door dat ene dorp met die eigen eilander gemeenschap, een bijzondere ligging direct langs de Waddenzee en de cultuurhistorische waarden van met name de Dorpsstraat en het Kerkplein, in een natuurlijke omgeving die rust, ruimte en openheid biedt. Een natuurlijke omgeving die daarenboven leefgebied is van veel dier- en plantensoorten, die Vlieland ook als thuis hebben. Die natuur kenmerkt zich als een eiland met veel duingebied, strandvlaktes, bos, kwelders en zee.

Het dorp kent een eigen structuur die heel mooi de opbouw van het dorp in de loop der jaren verbeeldt. Daarbij is de Dorpsstraat en een deel van de Havenweg de kern van het dorp. De Dorpsstraat functioneert als verblijfsgebied met de winkels en de horeca en enkele maatschappelijke voorzieningen. De Dorpsstraat is ook nog steeds een belangrijke woonstraat. Juist die afwisseling tussen de verschillende functies kenschetst de waarde van de Dorpsstraat. De woonbuurten kenmerken zich als typische vertegenwoordigers van een bepaald tijdsbeeld. Inmiddels is met het verplaatsen van bedrijvigheid en de basisschool uit het dorp ruimte ontstaan om op diverse invullocaties de woonfunctie te versterken. Die

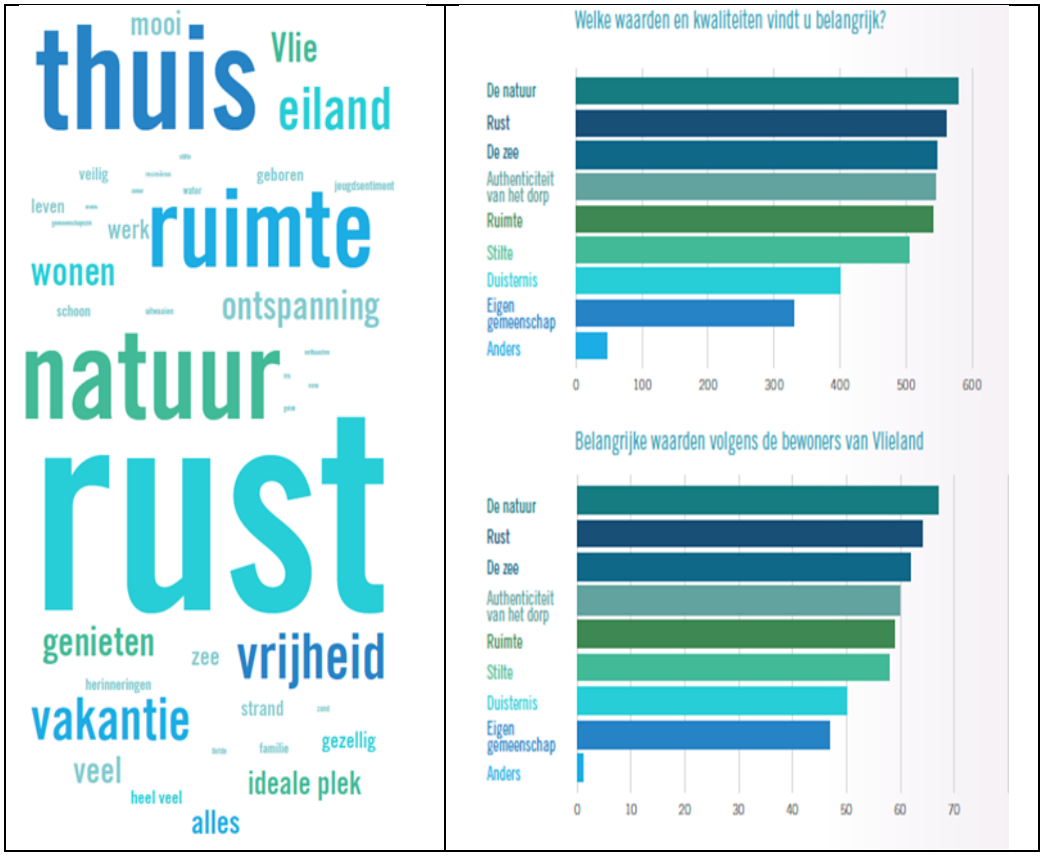
locatiegebonden eigentijdse invullingen kenschetsen eveneens de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp en versterken de woonfunctie daarvan.

Het bedrijventerrein heeft een heel eilandspecifiek karakter, met veel aan het toerisme gerelateerde bedrijvigheid. De diversiteit van de bedrijvigheid is ook een kenmerk dat duidt op het beperkte ruimtegebruik en het samenbrengen van bedrijven die op het eiland een plek nodig hebben. De daaraan grenzende jachthaven is recent gemoderniseerd en geeft een eigentijdse en verzorgde indruk van opvang van boten die Vlieland aandoen.
De recreatieterreinen in het duingebied hebben een eigen Vlielandse uitstraling die mettertijd is geëvolueerd en zich kenschetst als een open structuur, maar met een mate van terughoudendheid die past bij de aard en schaal van het eiland.

De westkant van het eiland bestaat o.a. uit De Vliehors, een zandplaat die sinds 1948 in gebruik is door Defensie, als Nato-schietrange van de Luchtmacht. De landmacht is in 2004 van het eiland vertrokken. ~~en voor de landmacht~~. ~~Momenteel is dit gebied nog in gebruik als oefenterrein bij de luchtmacht. Het landmacht gedeelte van het terrein wordt beheerd als 'slapend terrein'. Wanneer gewenst vanuit het Rijksbeleid, kan het terrein weer in gebruik worden genomen door de landmacht.~~

Nabij de kern van Oost-Vlieland ligt de veerdam, waar de veerboot aankomt in het dorp. Rond het dorp zijn in het begin van de 20e eeuw bossen aangelegd om de stuifduinen vast te houden. Hiermee werd het dorp gevrijwaard van het zand en ontstond een natuurlijke bescherming. Vlieland heeft geen agrarisch gebied, in tegenstelling tot de andere Waddeneilanden, behoudens hier en daar enkele weilanden die worden gebruikt om paarden te weiden.

In de enquête hebben de respondenten de volgende waarden en kernkwaliteiten van Vlieland benoemd.

4. 2. Wonen

Op 16 december 2017 heeft de gemeenteraad de Woonvisie Vlieland vastgesteld. Deze visie geeft een actueel beeld van de woonsituatie op Vlieland. Die visie ligt aan de basis van deze paragraaf over de kwaliteiten van het wonen op Vlieland. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de huidige stand van zaken met betrekking tot het wonen.

Het wonen op het eiland vindt geconcentreerd plaats in het dorp. Buiten het dorp zijn slechts op enkele locaties woningen aanwezig. Op 1 juli 2020 heeft Vlieland 1.167 inwoners, verdeeld over zelfstandige woningen met een geregistreerde woonfunctie en sociale huurwoningen.
De bevolkingssamenstelling staat voortdurend onder druk en raakt verder uit balans. De inwoners in de hogere leeftijdscategorieën nemen toe, terwijl het aantal gezinnen vermindert. Het betekent ook een toename van het aantal kleine huishoudens (landelijke tendens), wat inhoudt dat bij een gelijkblijvend aantal inwoners er desalniettemin meer vraag naar meer zelfstandige woonruimte ontstaat.

Er is in de afgelopen periode op meerdere plekken woningbouw op invullocaties en herontwikkelingslocaties gepleegd. Ook zijn er gebouwen voor personeelshuisvesting gebouwd. Vrij recent is daarmee het werkelijke aantal woningzoekenden afgenomen. Het gehele instrumentarium dat ten behoeve van de bescherming van de woningvoorraad functioneert, zoals de Huisvestingsverordening, werpt zijn vruchten af. In de Woonvisie is nadrukkelijk

een opening geboden voor andere vormen van wonen, die een periode kunnen overbruggen, waarna de gevolgen en de druk op de woningmarkt als gevolg van de vergrijzing wellicht binnen de grenzen van het huidige dorp opgevangen kunnen worden.

Uit gesprekken met ondernemers en organisaties op Vlieland blijkt dat een deel van de eilandbewoners onzelfstandig woont, de wens heeft om zelfstandig te gaan wonen, maar hiertoe niet de mogelijkheden ziet. Het gaat enerzijds om lage inkomens: personeel in horeca of recreatie met een steeds groter aantal actieve maanden op het eiland. Anderzijds gaat het om middenkaderberoepskrachten zoals onderwijzend of verzorgend personeel. Onder hen zijn ook middeninkomens en gezinnen. Daarnaast zijn er ook kinderen die noodgedwongen bij hun ouders in blijven wonen.

Wonen en veiligheid
Het beschermingsniveau voor Vlieland ten opzichte van de zee wordt door een dijkringgebied gewaarborgd. Dit gebied omvat de oude dorpskern, de dorpsuitbreiding ten noorden van Boswijk, het zomerhuizenterrein en de camping Stortemelk. Voor de bebouwing binnen de dijkring wordt een maximaal toelaatbare overstromingskans gehanteerd van 1/300 per jaar.
Het gebied van de woningen aan de Havenweg, het bedrijventerrein, alsook het gehele deel van het eiland ten westen van het dorp valt buiten de dijkring en is daarmee dus buitendijks gebied. Een wettelijk vereiste veiligheid kan hier niet worden gegarandeerd, ondanks dat er wel een beschermingsstatus geldt.

4. 3. Werken

Qua werkgelegenheid is het eiland door de jaren heen aan veranderingen onderhevig geweest. Tot en met het eerste kwart van de 20e eeuw bestonden de middelen van bestaan vrijwel geheel uit de koopvaardij, het loodswezen en het onderhoud aan het eiland door Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer. Vanaf de jaren dertig kwam geleidelijk het toerisme opzetten. Na de Tweede Wereldoorlog kwam daar de aanwezigheid van Defensie bij. De bedrijvigheid gericht op recreatie en toerisme, zoals hotels en restaurants, ligt vooral in het dorp en bij het strand. Veel bedrijvigheid ligt buiten het dijkringgebied, waardoor er geen wettelijk gegarandeerde veiligheid voor deze bebouwing geldt.
Rijkswaterstaat, Defensie en energiebedrijf Nuon zijn (grotendeels) niet meer vanaf het eiland actief. Mede door hun vertrek van het eiland ontstaat steeds meer een monocultuur binnen de werkgelegenheid, gericht op recreatie en toerisme.

De meeste banen op het eiland kunnen direct of indirect hieraan worden gerelateerd. Om aanvullende economische ontwikkelingen op Vlieland mogelijk te maken, zullen andere inkomstenbronnen moeten worden gevonden of gestimuleerd om de basis van de economie iets breder te maken.

Hoewel het toerisme nog steeds toeneemt en de Vlielandse economie hiervan profiteert, is het tegelijkertijd ook kwetsbaar. Ook aan de wal gaat het met het toerisme steeds beter en daar neemt het aantal banen in de toeristische sector toe. Het wordt daardoor steeds moeilijker om personeel naar het eiland te trekken, omdat bijvoorbeeld bij stellen waarvan beide partners werken het lastig is om naast het toerisme een baan op Vlieland te vinden. Een andere ontwikkeling is het winkelen via internet. Mensen, waaronder ook de toeristen, kopen steeds meer via internet. Hierdoor ontstaat het risico dat het assortiment van de winkels verschraalt, de winkels ’s winters dicht gaan of zelfs verdwijnen. Echter winkels op Vlieland krijgen ook de kans om de producten elders te verkopen. Een 12 maanden economie

zou het behoud en open houden van winkels en het behoud van personeel in de winter kunnen stimuleren.
De economische ontwikkelingen kunnen daarom niet los worden gezien van goede mogelijkheden voor huisvesting, maar ook een goed en betaalbaar basisniveau aan voorzieningen teneinde het voor mensen aantrekkelijk te maken naar Vlieland te komen om er te wonen en te werken.

4. 4. Recreatie, toerisme en cultuur

Vlieland heeft ruim elfhonderd inwoners die het hele jaar door op het eiland verblijven. Daarnaast wordt het eiland jaarlijks nog door ruim 200.000 toeristen bezocht. De piek ligt in juli en augustus. Opvallend is het hoge aandeel herhalingsbezoek: 36% van de bezoekers is al meer dan 10 keer op Vlieland geweest.
Vlieland heeft een duidelijke eigen doelgroep. In meerdere studies naar de Toeristische Identiteit van Vlieland zijn als kenmerken genoemd; hoog opgeleid, bovenmodaal inkomen, jonge gezinnen en de zilveren generatie (de nieuwe 65-plussers). De doelgroep is relatief conjunctuurongevoelig, heeft wat te besteden en is minder gebonden aan het hoogseizoen. Deze doelgroep komt naar het eiland voor verschillende typen accommodaties, variërend van luxe onderdak in een hotel tot een plaats in een tent of tenthuisje op de camping. Daarnaast komt een groep toeristen uit alle geledingen van de maatschappij naar Vlieland die van generatie op generatie het eiland bezoeken. Zij zijn erg betrokken bij het wel en wee van het eiland. De Vlieland-gast zoekt een combinatie van natuur, rust, ruimte en veiligheid.

Uit het aantal overzettingen van niet-inwoners op de veerboot kan worden afgeleid dat het aantal recreanten toeneemt. De groei lijkt een gevolg te zijn van de trend van seizoensverlenging, die de laatste jaren doorzet en waar ook de enige mogelijke groei ligt. Er is planologisch geen toename in het aantal verblijfsrecreatieve voorzieningen toegelaten. Alleen daar waar planologisch op de bestaande locaties nog enige ruimte zit en die ruimte niet door verleende vergunningen vastligt, kan die worden benut. Tijdens de piek wordt de drukte derhalve gereguleerd door het maximaal beschikbaar aantal bedden, dan wel worden tijdelijk slaapplaatsen gecreëerd zoals tijdens Into the Great Wide Open.
Het eiland kent twee kampeerterreinen, Stortemelk en de Lange Paal. Het eerste ligt in de duinen, aan de noordoostzijde van het eiland, en heeft in het hoogseizoen plaats voor ongeveer 3500 badgasten. Het tweede terrein is een natuurcamping, gelegen bij de Lange Paal, en heeft ruimte voor ongeveer 500 kampeerders. De beide kampeerterreinen leveren in de zomer meer dan de helft van de capaciteit van de logiessector.
Ten westen van Stortemelk bevindt zich het Recreatiewoningenterrein met 246 vakantiewoningen. Typerend voor de identiteit zijn de ruime opzet van het terrein en het zeer diverse karakter van de woningen. Het geheel straalt kwaliteit uit.
Naast de recreatieve terreinen zijn er op Vlieland hotels/ pensions, appartementencomplexen en groepsverblijven, daarnaast is in het dorp ook beperkt recreatief medegebruik toegestaan in aanwezige panden.

Ook de jachthaven vervult een belangrijke rol in het verblijfsrecreatieve aanbod met ongeveer 90.000 – 95.000 persoonsovernachtingen per jaar.

De recreatieve aantrekkelijkheid is gelegen in het unieke en authentieke karakter dat Vlieland heeft gevormd en waarmee het zich als klein eiland met veel rust, ruimte en stilte onderscheidt van de meeste overige Waddeneilanden. Het recreatieve aanbod bestaat voorts voornamelijk uit het dorp, het strand, de duinen, de Kroon's Polders, de vogelkijkhut, de

gerestaureerde vangarm van de eendenkooi en de fiets- en wandelroutes. Het overige toeristische en het culturele aanbod bestaat uit enkele musea, het bezoekerscentrum, het filmhuis, de reddingbootschuur, de bierbrouwerij, diverse sportaccommodaties, outdooractiviteiten waaronder sportevenementen (vuurtorenloop, halve marathon), het Posthuys, muziekevenementen (Into the great wide open), de vuurtoren en enkele monumenten als het Armhuis en de kerk, waarin kleinschalige hoogwaardige culturele evenementen worden georganiseerd. Daarnaast zijn er de typisch "Vlielander" feestjes, zoals tradities rondom Koningsdag, maar ook de typische Vlielander gebruiken, zoals bij begrafenissen.

LEVEN OP VLIELAND

De sociale structuur van de Vlielandse bevolking wordt gekenmerkt door het relatief grote aantal ondernemers. Er wordt gehecht aan tradities, maar ook aan vrijheid in handelen. De Vlielandse bevolking kent een relatief groot verloop voor een Waddeneiland. Ieder jaar vestigen zich zo´n 70 tot 80 nieuwe bewoners en vertrekt ongeveer ditzelfde aantal van het eiland.

Op Vlieland zijn onder andere de volgende voorzieningen gevestigd: 20 winkels, 15 restaurants, 5 cafés, een gemeentehuis, bibliotheek, VVV-kantoor, politiebureau, postagentschap, basisschool, voortgezet onderwijs (VMBO), zwembad, sporthal, tennisbanen, voetbalveld, zorgcentrum en een huisartsenpraktijk. De detailhandel is grotendeels gericht op de toeristen. Hierdoor is het aanbod zeker voor een klein dorp kwalitatief hoogwaardig.

Het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs (VMBO) vinden plaats in het nieuwe schoolgebouw De Jutter. In dat gebouw wordt het onderwijs gecombineerd met zorg (Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en welzijn (jeugd en jongerenwerk, kinderopvang, buitenschoolse opvang en bibliotheek).

Het verzorgingstehuis, de Uiterton, is in 2021 gesloopt en vervangen door een moderne zorgbuurt. Daarmee voldoet de woonzorg op Vlieland aan alle hedendaagse vereisten. De ambulancepost is verplaatst naar het gebouw bij de helikopterlandingsplaats.

De energievoorziening komt via een stroomkabel vanaf het vaste land. Op Vlieland is nog wel een back up-voorziening aanwezig. Daarnaast wordt inmiddels structureel duurzame energie gewonnen met de zonneakker en vele individuele plaatsing van zonnepanelen op daken. Het waterleidingbedrijf heeft een eigen wateropslagcapaciteit voor water dat op Vlieland uit de duinen wordt gepompt. Voor wat de drinkwatervoorziening betreft is Vlieland zelfvoorzienend en niet afhankelijk van aanvoer van drinkwater door een pijpleiding vanaf de vaste wal. Het drinkwatergebruik is als gevolg van het stijgende aantal toeristen groeiende. Bij het onttrekken van extra grondwater uit de duinen zal extra verdroging zoveel mogelijk moeten worden voorkomen.

Voor de recreanten geldt Vlieland als autoluw. Niet- Vlielanders mogen hun auto alleen met een ontheffing meenemen naar het eiland wanneer ze die nodig hebben voor het uitvoeren van hun bedrijf. Voor bewoners is het autoverkeer gebonden aan een gemeentelijk ontheffingssysteem, waarbij de Dorpsstraat alleen toegankelijk is voor bestemmingsverkeer en gedurende de zomermaanden ook alleen tijdens bepaalde uren. De bebouwde kom kent een 30km-zone en een algemeen parkeerverbod met uitzondering van de parkeervakken. Dit om het autoluwe karakter te benadrukken. Buiten de bebouwde kom is maximaal 60 km toegestaan.

LANDSCHAP EN NATUURGEBIEDEN

Het landschap wordt gekenmerkt door het grote natuuroppervlak, in eigendom van een natuurorganisatie (Staatsbosbeheer) en de Staat (defensie, oefenterrein de Vliehors), en de sterke scheiding met het dorp. Voor een uitgebreide beschrijving van natuur en landschap kan worden verwezen naar de beheerplannen die zijn opgesteld in het kader van Natura

2000. Op de westelijke punt van het eiland zijn de ruwe krachten van de natuur goed te ervaren. Hier liggen de Vliehors en de Kroon's Polders. De ongereptheid van de zandplaten en de kwelders is van grote landschappelijke en natuurlijke waarde. Op het midden van het eiland liggen het duinlandschap en de bossen. Dit landschap is beperkt beïnvloed door menselijke activiteiten en is daardoor toegankelijker. Over de lengte van het hele eiland komen de bijzondere habitattypen 'Embryonale Duinen' en de 'Witte Duinen' voor. Deze droge duinen zijn relatief kalkarm, wat zich uit in korstmosrijke duingraslanden en heidebegroeiingen. Deze duinenrij wordt opgevolgd door de 'Grijze Duinen' met kruipwilgstruweel en kraaiheide.
De Vliehors is een uitgestrekte strandvlakte met pionierduinen, jonge kwelderbegroeiing en een duinvallei. Bij storm en springtij staat een groot deel van De Vliehors onder water. Hier is sprake van een grote wash-over, verreweg de grootste van het Waddengebied. De Kroon's Polders bestaan uit deels zilte graslanden en deels natuurlijke vochtige duinbossen. Dit gebied is zeer waardevol voor de vogelsoorten waarvoor een instandhoudingsdoelstelling geldt.
Ook op het middendeel komen de zeer bijzondere ecologische waarden voor die kenmerkend zijn voor de Waddeneilanden. Aan de Waddenzeekant ligt het habitattype 'Schorren en Zilte graslanden'. Deze 'cultuurlandjes' waren in het verleden de gronden die agrarisch in gebruik waren en worden nu begraasd door paarden en soms gemaaid.
Naast de 'Witte en Grijze Duinen' verdient een aantal natuurwaarden extra bescherming. De graslanden en bossen op het oostelijk deel hebben deels een natuurfunctie en een cultuurlandschappelijke waarde. De buitenste duinenrij vanaf de Ankerplaats tot de jachthaven heeft naast een natuurfunctie ook een wettelijke waterkerende functie. De westelijk daarvan gelegen zeeduinen en de stenen glooiing die over een groot deel van de zuidkant van het eiland loopt, hebben weliswaar geen wettelijk status maar dienen wel in stand te blijven.
Zoals uit het voorgaande blijkt, bestaat het eiland voor het merendeel uit natuurgebieden met veel bijzondere waarden. Kenmerkend voor de eilanden is ook de aanwezigheid van grote aantallen vogels. Het gaat daarbij om soorten van internationale betekenis, die deels zeldzaam zijn voor Nederland.
De instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in Natura 2000 gelden voor dermate veel habitattypen en soorten op het eiland, dat voor iedere ruimtelijke ontwikkeling een afweging moet plaatsvinden in verband met mogelijk negatieve gevolgen.
Het provinciale beleid stelt bij nieuwe ontwikkelingen natuurcompensatie verplicht. Er is op het eiland geen 'agrarische' grond die voor compensatie kan worden ingezet. Compensatie zal derhalve altijd moeten plaatsvinden met kwalitatieve verbeteringen in de bestaande gebieden.

5. BESTAAND BELEID, KENNIS EN PARTICIPATIE

De omgevingsvisie start niet vanuit het niets. In 2009 is een Structuurvisie gemaakt die visie en beleid uit heeft gestippeld tot het jaar 2020. Daarnaast is er sectoraal veel beleid uitgewerkt, met name in het sociale domein. Medewerkers van de gemeente weten wat er leeft en speelt in de gemeenschap, spreken iedere dag met burgers, ondernemers, verenigingen, belangenvertegenwoordigers, etc. Het beleid en het instrumentarium bewegen daarin mee en worden voortdurend aan veranderingen en ontwikkelingen aangepast en met de bevolking besproken. Daarmee is er ook een voortdurende communicatie tussen de gemeente en de gemeenschap. Beleid en instrumentarium komen op Vlieland al gedurende langere tijd participatief tot stand.

Bestaand sectoraal beleid, dat recent vanuit die kennis en betrokkenheid is opgesteld, blijft de basis voor de omgevingsvisie. De omgevingsvisie borduurt voort op dit bestaande beleid en de ambities die zijn bepaald.
Door de ligging in het unieke Waddengebied is er ook veel beleidsmatige inbreng van hogere overheden. De gemeente is daarin volgend. Dit hogere beleid is geen basis voor deze omgevingsvisie, omdat de omgevingsvisie de visie van de gemeente zelf is op Vlieland. Echter de inhoud van de omgevingsvisie beoogt wel zoveel mogelijk rekening te houden met en binnen de kaders te blijven van dit hogere beleid, zoals de Agenda voor het Waddengebied 2050 en de provinciale omgevingsvisie.

Voor de totstandkoming van de omgevingsvisie is in de eerste plaats gebruik gemaakt van de bestaande kennis onder de medewerkers van de gemeente. Die kennis is verzameld en geanalyseerd. Gebleken is dat daarmee al zoveel kennis is verkregen, dat een goed beeld van de waarden en kwaliteiten voorhanden is en de op handen zijnde ontwikkelingen op velerlei gebied kan worden vastgelegd.
Er zijn voorts meerdere onderzoeken beschikbaar waarbinnen mensen hun mening hebben kunnen geven over Vlieland en het verblijf op Vlieland. De uitkomsten van die onderzoeken geven een goed beeld van hoe mensen vinden dat Vlieland er op dit moment voor staat.
Ook is er een onderzoek in 2014 gedaan onder jong volwassenen. Ook uit dat onderzoek is interessante informatie opgehaald over de betekenis van Vlieland voor mensen die op Vlieland zijn opgegroeid en de redenen waarom mensen toch elders zijn gaan wonen en werken.
Daarnaast is er met meerdere ketenpartners, met verenigingen, belangenvertegenwoordigers en inspirerende betrokkenen gesproken. De informatie die daar is verkregen is verwerkt in een document dat in het najaar van 2019 in de gemeenteraad is aangenomen.
Op de basisschool is in 2019 een project doorlopen waarbij de kinderen zijn gevraagd een beeld te schetsen van hoe zij Vlieland zien of zouden willen zien in 2050. De ideeën die door de kinderen zijn ingebracht, zijn meegenomen in deze visie.
Begin 2020 is een uitgebreide digitale enquête uitgezet waarbij inwoners en recreanten de mogelijkheid is geboden om meningen te geven over de belangrijkste onderwerpen voor de omgevingsvisie. Vanwege de Coronaperikelen heeft dit naar de recreanten toe niet de meest optimale invulling gekregen, maar desalniettemin is de enquête in meer of mindere mate door bijna 1200 mensen ingevuld. De resultaten zijn in een memo verwerkt en met de raad besproken.
Tot slot zijn er meerdere informele bijeenkomsten met de gemeenteraad gehouden, waarbij ook de raadsleden kennis en denkrichtingen naar voren hebben kunnen brengen. De resultaten van de enquête en de standpunten van de raad over die uitkomsten zijn eveneens in de visie verwerkt.

Zoals eerder gezegd is deze visie een eerste grote stap voor het bepalen van ambities en duidelijke denkrichtingen. Vanuit dat perspectief is geconcludeerd dat een verdere participatie niet tot substantiële relevante informatie zal leiden, die nodig is om de omgevingsvisie op te stellen. Alleen daar waar tijdens het proces is gebleken dat een aanvullend gesprek of een verdiepingsslag wenselijk is, is die stap nog genomen.

6. DOELEN, PRINCIPES EN VERTREKPUNTEN

6. 1. Hoofdoelstelling

Het hoofddoel is dat Vlieland een eiland blijft met een eigen vitale gemeenschap, die woonachtig is op een veilig, gezond, duurzaam en leefbaar eiland, in een unieke omgeving met robuuste natuurgebieden van wereldklasse. Veilig doordat tijdig wordt geanticipeerd op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Gezond doordat we de lucht schoon houden, de omgeving rustig en duister houden en de natuurgebieden verbinden met de rest van het leven op het eiland. Duurzaam doordat we zoveel mogelijk circulair en energieneutraal willen wonen, recreëren en ondernemen. En leefbaar doordat wonen, werken, onderwijs en zorg mogelijk blijven en er een evenwichtige bevolkingssamenstelling aanwezig blijft. De robuuste natuurgebieden van wereldklasse moet de effecten van klimaatverandering, duurzaam gebruik en nieuwe ontwikkelingen kunnen opvangen.

De unieke waarden van Vlieland blijven behouden en worden verder ontwikkeld in een tempo dat bij Vlieland past. Vlieland initieert ontwikkelingen die bijdragen aan de hiervoor genoemde hoofddoelstelling. Andere ontwikkelingen worden afgewacht en opgepakt op de momenten die daar om vragen.

6. 2. Leidende principes

Vlieland is van de eilanders en behoort tevens toe aan de planten en dieren die er verblijven en leven. Daarnaast komen er vele gasten naar Vlieland waarvoor Vlieland een deel van hun leven is en die eveneens bij Vlieland horen. Die verschillende manieren waarop het eiland beleefd wordt, moeten hun plek vinden in de manier waarop we met zijn allen zorgen dat de hoofddoelstelling wordt gehaald. Daarom zijn er enkele leidende principes geformuleerd voor ons handelen op Vlieland. Hiermee willen we enerzijds het gebied goed gebruiken voor wonen, werken en recreëren en anderzijds de natuurwaarden en landschappelijke waarden van internationale klasse koesteren. Die combinatie vraagt inspanningen van iedereen op Vlieland.

Vanuit de Nationale Omgevingsvisie is voor het Waddengebied een Agenda voor het Waddengebied 2050 ontwikkeld. Die Agenda legt een breed gedragen visie vanuit het Rijk over het Waddengebied heen. In de Agenda wordt gevraagd aan gemeenten om in de gemeentelijke omgevingsvisies daar zoveel mogelijk bij aan te sluiten. In de Agenda, evenals in de provinciale omgevingsvisie, wordt gewerkt met principes. Met onderstaande principes sluit onze omgevingsvisie aan bij de Agenda en de provinciale omgevingsvisie, waarbij de principes zijn vertaald naar het niveau van Vlieland.

De leidende principes vertellen ons wat we belangrijk vinden en hoe we met elkaar om willen gaan. De principes worden op ieder moment in de contacten gebruikt en zijn telkens leidraad bij de afwegingen omtrent ontwikkelingen, het zoeken naar oplossingen en het benaderen van opgaves.

1. Keuzes worden gemaakt met het oog op toekomstige generaties
We maken keuzes met het oog op het behoud van een duurzaam en leefbaar Vlieland voor toekomstige generaties.

Vanuit een duurzame en inclusieve samenleving is het van belang om te beseffen dat keuzes invloed kunnen hebben op de leefbaarheid en duurzaamheid van Vlieland voor toekomstige generaties. Toekomstige generaties zijn mensen die nu nog niet geboren zijn, mensen die

de komende zeven generaties gaan vormen. Mensen die vanaf morgen geboren worden tot ver in het jaar 2125. Het rekening houden met toekomstige generaties en de duurzaamheid en leefbaarheid van Vlieland is direct ook van belang voor de toekomstige generaties planten en dieren die hun leven hier op Vlieland hebben. Bij afwegingen wordt het uitgangspunt gehanteerd dat wij voor toekomstige generatie datgene mogelijk willen maken of willen beschermen zoals we gehoopt hadden dat eerdere generaties dat voor ons hadden gedaan.

2. Beschermen unieke, authentieke waarden
We beschermen de unieke, authentieke waarden van Vlieland en maken daarvoor op voorhand heldere keuzes zodat duidelijk is waar op Vlieland ruimte voor is en wat we op Vlieland in ieder geval niet willen.

Het beschermen van de waarden die Vlieland maken wat ze is, houdt tevens kansen in die waarden te versterken en ze voor de toekomst robuust te maken. De driedeling van het eiland die hiervoor in de eerdere Structuurvisie is gemaakt met een druk, een extensief en een rustig deel van het eiland blijft hiervoor de basis. Vanuit dat gegeven is het vooraf belangrijk duidelijkheid te geven wat we op Vlieland in ieder geval niet willen. Een voorbeeld daarvan is het stabiliseren van de recreatiedruk. We willen geen uitbreiding van het aantal hotels en de komst van een pretpark of de aanleg van nieuwe verblijfsrecreatieterreinen is ongewenst. Die keus is duidelijk en relateert zich aan de waarden en de draagkracht van het eiland als geheel.

3. **Ecologie, economie, leefbaarheid en gezondheid versterken elkaar**
We investeren in robuuste en veerkrachtige natuurgebieden. In eerste instantie voor de gebieden zelf, maar ook om ruimte te houden voor economische ontwikkeling en de gebieden weer te verbinden met de inwoners en recreanten. Leefbaarheid, gezondheid, economie en ecologie versterken elkaar en dragen samen bij aan een uniek en saamhorig eiland.

Het idee van een hek om het dorp willen we kwijt. Er is geen scheiding tussen de natuurgebieden en de mens, dus die scheiding mag ook niet zo ervaren worden. Dat wil niet zeggen dat we vervolgens van alles toe willen laten in het dorp en in de natuurgebieden. Het dorp en de natuurgebieden zijn de kracht van het eiland. We willen in overleg kijken wat er mogelijk is, met altijd de waarborg dat de kwaliteit van het dorp, de natuurgebieden en de instandhoudingsdoelstellingen daardoor niet mag verslechteren. Sterker nog, we willen ontwikkelingen toestaan, die bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van de gebieden en/of die de biodiversiteit versterken. De gemeente wil dit samen met Staatsbosbeheer en de samenleving oppakken en bespreekbaar maken. Voor de visie betekent dit dat ontwikkelingen niet stoppen bij de grenzen van het dorp, maar dat altijd eilandbreed zal worden gekeken naar mogelijkheden. Robuuste en veerkrachtige natuurgebieden waar de mens zich deel van voelt, bevordert de leefbaarheid en draagt bij aan een positieve gezondheid van inwoners en recreanten.

4. **Oplossingen zijn altijd integraal**
Ontwikkelingen op Vlieland benaderen we binnen de aard en schaal van Vlieland integraal. Opgaven voor waterveiligheid, energie, klimaat, leefbaarheid, beleving van de natuurgebieden en het Werelderfgoed en natuurherstel en –ontwikkeling koppelen we aan elkaar, en pakken we aan met integrale processen en oplossingen.

Integraliteit lijkt een vanzelfsprekendheid, maar is dat niet. Integraliteit moet dat wel worden, omdat integraliteit betekent dat kansen en bedreigingen veel duidelijker in beeld worden gebracht. Op voorhand kan meer duidelijkheid worden gegeven over de haalbaarheid van ontwikkelingen. Bovendien betekent integraliteit inzicht in verbindingen die ontwikkelingen kunnen versterken of dynamischer kunnen maken, en die ook in beeld brengen waar ontwikkelingen tot problemen in andere werkvelden leiden.

5. **Een Vlielandse aanpak in een dynamische omgeving**
We volgen een aanpak die past binnen een kleine samenleving als Vlieland. Die aanpak vraagt om samen met de gemeenschap zaken op te pakken: vroegtijdig met elkaar in gesprek gaan over aanvragen en activiteiten, samen oplossingen zoeken, ruimte geven voor pilots en experimenten, monitoren, samen evalueren en samen fouten durven maken, en samen het beleid durven aanpassen.

Voor deze omgevingsvisie is breed met de eilanders en betrokkenen gesproken over de doelen en ambities, maar ook over de rol van de gemeente in de samenleving. Hier is een duidelijk beeld uit naar voren gekomen, op grond waarvan er op Vlieland behoefte blijft aan een regisserende gemeente. Dat regisseren willen we wel in samenspraak met de inwoners doen. We willen vaker met elkaar om tafel om samen te zorgen dat de waarden van Vlieland behouden blijven en dat we Vlieland nog mooier maken, maar dat ontwikkelingen en opgaves wel op een passende wijze kunnen worden uitgevoerd.
Dat betekent geen eenrichtingsverkeer. We verwachten ook van de inwoners dat ze de gemeente vaker en in een vroeger stadium bij plannen betrekken. De gemeente wil zoveel mogelijk binnen de gegeven waarden en ruimtelijke mogelijkheden meewerken aan initiatieven en inwoners ondersteunen om plannen waar te maken. Een duidelijke visie moet op voorhand aangeven waar we met zijn allen de speelruimte daarvoor aanvaardbaar vinden en waar niet.
Er moet een gevoel ontstaan dat we het met zijn allen doen en dat niet de een op de ander gaat wachten of dat we elkaar als twee verschillende partijen gaan zien. De gemeente stelt zich daarbij een dynamische omgeving voor, waarbij voortdurend zaken kunnen worden verbeterd en waar we vooral veel kennis delen over de wijze waarop we ontwikkelingen op een voor Vlieland meest passende wijze kunnen oppakken.

6. **Regionaal en internationaal verbonden**
We zoeken bij opgaves en ontwikkelingen die de aard en schaal van Vlieland overstijgen naar de samenhang binnen het Waddengebied en de samenwerkingen en instanties die daarvoor functioneren.

Het mag duidelijk zijn dat er veel ontwikkelingen zijn die niet aan Vlieland voorbij zullen gaan, maar waarvoor Vlieland te klein is om die ontwikkelingen zelf op te pakken. Samenwerking gebeurt al vele jaren. Die samenwerking wordt voortgezet en de Omgevingswet, met haar integrale benadering, biedt mogelijkheden om hier en daar die samenwerkingen te intensiveren en nog eens na te denken waar de verantwoordelijkheden moeten komen te liggen.

7. Inclusieve samenleving
Om de ambities waar te kunnen maken en werkelijk als eilanders met elkaar zorg te dragen voor het behoud en een mooie toekomst van en voor Vlieland, moet ook iedereen mee kunnen doen. Er mogen geen mensen achterblijven. Als kleine gemeenschap zorgen we ervoor dat we op elkaar passen en geven we iedereen, binnen ieders talenten en mogelijkheden, de gelegenheid volwaardig deel van de gemeenschap te zijn.

Het dromen over en een visie op de toekomst van Vlieland is er voor iedereen. Ieder mens heeft zijn of haar eigen unieke talenten en mogelijkheden. In de bijzondere omgeving van Vlieland met haar kleine gemeenschap biedt dat een mooie omgeving om te zorgen dat iedereen die dat wil mee kan doen en mee kan komen. We willen een omgeving creëren waarin iedereen zich thuis voelt en waar iedereen zijn talenten en mogelijkheden binnen de specifieke omstandigheden van Vlieland, ten volle kan benutten.

8. **Samen verantwoordelijk** We zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het behoud van de kernwaarden van Vlieland. Daarbinnen heeft iedere partij een eigen verantwoordelijkheid. We zorgen ervoor dat beleid en beheer van de afzonderlijke partijen samen eenduidig en consistent zijn en met betrokkenheid van de omgeving tot stand komen.

Dit hangt nauw samen met het principe genoemd onder 5. Hier benadrukken we nogmaals dat die samenwerking ook betekent dat we er gezamenlijk verantwoordelijk voor zijn. De gemeente mag van inwoners verwachten dat zij zelf meer verantwoordelijkheid nemen. Dit vloeit enerzijds voort uit de in de Wet opgenomen zorgplichten, op grond waarvan iedereen verantwoordelijk wordt voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit. Anderzijds vloeit dat ook voort uit hetgeen van inwoners wordt gevraagd op het moment dat zij plannen hebben. Participatie, onderzoek, en dergelijk wordt bij de inwoners zelf neergelegd. De Omgevingswet is er niet alleen voor de gemeente om anders te gaan werken, het vraagt ook zeker iets van de gemeenschap.

6. 3. Vertrekpunten

Vlieland is een eiland met een geheel eigen authentiek en uniek karakter. Dat willen we koesteren en we willen daar zorgvuldig mee omgaan. De leidende principes zijn daarop toegespitst. Tegelijkertijd is het een levend landschap dat verandert. Nieuwe opgaven en ontwikkelingen moeten een plek krijgen. Dat willen we doen met aandacht voor een goede omgevingskwaliteit.
De ontwikkelingen die op het eiland afkomen zijn divers. Grootschalige ontwikkelingen en ingrepen (zoals klimaatadaptatie, energietransitie, woningbouwopgave en het toenemende toerisme) kunnen tot ingrijpende veranderingen leiden. Andere ontwikkelingen zijn makkelijker in te passen in de bestaande structuren. In alle gevallen is het streven tot zo hoog mogelijke kwaliteit te komen en slimme combinaties te zoeken.
Het is nog niet precies bekend welke opgaven en ruimtelijke ontwikkelingen de komende jaren een plaats moeten krijgen. Daarom kiezen we ervoor om vanuit de bestaande waarden en kwaliteiten niet te hard van stapel te lopen, dat te doen dat noodzakelijk is en meebewegen met de ontwikkelingen waar dat wordt gevraagd.

Het is belangrijk om een aantal ruimtelijke en sociale vertrekpunten aan te geven, van waaruit het nadenken over ingrijpende ontwikkelingen een start kan maken.

Ruimtelijke vertrekpunten

De inrichting van de fysieke leefomgeving blijft in hoofdzaak een verhaal met ruimtelijke consequenties. Ook het zoeken naar verbindingen met meer sociale aspecten als gezondheid, leefbaarheid, vergrijzing, eenzaamheid en dergelijke, vragen binnen deze visie om oplossingen die zich binnen de fysieke leefomgeving beperken tot mogelijke ingrepen in de

ruimte. Vandaar dat er gekozen is om in eerste instantie een aantal ruimtelijke vertrekpunten voor de visie te formuleren.
De ruimtelijke vertrekpunten bieden in navolging op de leidende principes een handreiking om toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen goed in te passen. Waar kunnen ontwikkelingen mogelijk worden gemaakt en hoe geven we ze vorm? De vertrekpunten dagen uit tot het maken van heldere keuzes en het respecteren van de authentieke en unieke waarden van Vlieland op visie en planniveau. Ze vormen aansporingen om bepaalde karakteristieken te beschermen, te behouden, te versterken, te ontwikkelen of te transformeren.

1. *We beschouwen het eiland als een eenheid met het dorp, de natuurgebieden en het landschap als dragers.*
    a. In de ontwerpopgave beschouwen we de opgave altijd in een voldoende groot gebied, afhankelijk van de schaal van de ontwikkeling en de impact op de natuurgebieden, de bebouwde omgeving en het landschap. We hanteren geen strikte scheiding tussen de bebouwde omgeving en de natuurgebieden, maar zien het hele eiland als één geheel.

2. *We geven waar dit kan ruimte aan de natuurlijke dynamiek van het eiland en leggen dit vast waar dit vanwege mogelijke nadelige gevolgen noodzakelijk is.*
    a. De natuurlijke dynamiek is de basis voor het unieke en authentieke karakter van het eiland en bepaalt in grote mate de beleving van het leven op Vlieland.
    b. We benutten ingrepen die nodig zijn vanwege de klimaatverandering, zeespiegelstijging, de energietransitie, de voedseltransitie en de leefbaarheid om tot nieuwe kwaliteiten en eigentijdse toevoegingen in het landschap te komen, waarbij het behoud en waar mogelijk versterken van de instandhoudingsdoelstellingen en de biodiversiteit een voorwaarde is.
    c. We verbinden de dynamiek van buiten (de zee) met de dynamiek van binnen (het eiland).
    d. We zorgen ervoor dat ingrepen geen nadelige gevolgen hebben voor de veiligheid en de eigen drinkwatervoorziening.

3. *We houden vast aan de kenmerkende bereikbaarheid en toegankelijkheid van Vlieland.*
    a. We koesteren de specifieke ligging van het eiland. De bootreis naar het eiland moet deel uit blijven maken van de beleving van het eiland.
    b. We streven naar een optimale bereikbaarheid van het eiland, mede ook vanwege veiligheidsredenen, maar we willen geen forenseneiland worden, waarbij mensen alleen op Vlieland wonen, maar elders werken. (tijdens de bespreking is gezegd dat forensen wel wenselijk zijn. Moet de tekst aangepast worden?)

4. *We zien de open ruimte, de rust, de natuur, de stilte en de duisternis als belangrijke waarden die naar de toekomst toe zorgvuldig gekoesterd worden.*
    a. De scheiding tussen het intensief gebruikte oostelijke deel van het eiland, het meer extensief gebruikte middendeel en het zeer beperkt mede gebruik van het westelijke deel van het eiland blijft basis voor de bescherming van de waarden.
    b. Ontwikkelingen in de fysieke ruimte zullen zoveel mogelijk geclusterd worden in het intensief benutte deel van het eiland, waarbij telkens de waarden betrokken zullen worden.

5. *We nemen bij ontwikkelingen de bestaande waarden en kwaliteiten als vertrekpunt.*

a. Bij ontwikkelingen letten we op de huidige kwaliteiten, zoals de kwaliteit van de openbare ruimte, natuur, rust, cultuurhistorie, openheid, licht en donker en geluid.
b. Het buitendijks erfgoed, water- en kustgerelateerde archeologie, oorlogserfgoed, bouwkunst en historische geografie worden gerespecteerd.

Sociale vertrekpunten
Het sociale domein behelst van oudsher veel verschillende werkvelden, zoals onderwijs, welzijn, zorg, gezondheid, sport, etc. Voor al die taakvelden bestaan er specifieke beleidsuitgangspunten. Het is goed om voor de toekomst te kijken of die taakvelden ook, met de omgevingsvisie als vertrekpunt en inspiratiebron, meer integraal te benaderen zijn.
In al die taakvelden zitten in meer of mindere mate raakvlakken met het fysieke domein. Ingrepen in de fysieke leefomgeving hebben gevolgen voor de mens. Dat kunnen fysieke gevolgen zijn als er een gebouw voor je ramen wordt gezet of er een bedrijf op het perceel naast je start, maar kan ook emotionele gevolgen hebben als er door ingrepen verhalen verloren gaan of door ingrepen de binding met een omgeving verloren gaat.
Het is van belang om ook een aantal sociale vertrekpunten te formuleren, daar waar zij de fysieke leefomgeving raken en waar zij daarop van invloed kunnen zijn bij de keuzes die bij ruimtelijke ingrepen worden gemaakt.
Deze sociale vertrekpunten gaan deel uitmaken van de afwegingen die worden gemaakt bij ingrepen in de fysieke leefomgeving.

1. *We gaan bij gezondheid uit van het streven naar een positieve gezondheid*
   a. Bij positieve gezondheid gaat het om de gevolgen die ruimtelijke ingrepen hebben zowel voor de fysieke gesteldheid van de mens, zoals geluidhinder, vervuiling, etc, alsook voor de mentale gesteldheid van de mens, zoals beleving, stress en geluksgevoel. Positieve gezondheid wordt wel gedefinieerd als "het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen om te gaan en zo veel mogelijk eigen regie te voeren" (Machteld Huber, 2012).
   b. We houden dus niet alleen rekening met de bekende omgevingsaspecten bij ruimtelijke afwegingen, maar betrekken daar ook de impact van ingrepen op de gevoelens van mensen bij.

2. *We zorgen er voor dat de openbare ruimte en gebouwen voor een ieder ~~zo goed mogelijk~~ toegankelijk zijn*
   a. Iedereen moet toegang hebben tot de openbare ruimte binnen de bebouwde kom en tot gebouwen.
   b. Een uitzondering daarop vormt het cultureel erfgoed. Alleen waar dat geen afbreuk doet aan de historische waarden van een gebouw of een ruimte, zal de toegankelijkheid worden aangepast. Daar waar dat niet zonder onevenredige schade kan, zal een gebouw of ruimte een beperkte toegankelijkheid kennen.

3. *We zorgen er voor dat er optimaal gesport kan worden in de openbare ruimte*
   a. Sporten in de openbare ruimte maakt gebruik van de bestaande infrastructuur. We streven ernaar die infrastructuur zoveel mogelijk optimaal in te richten voor zowel het fysieke als het sociale karakter van sportactiviteiten.
   b. De sportactiviteiten moeten zich voegen naar de natuurlijke omgeving. Dat betekent dat alleen die sporten mogelijk zijn die geen afbreuk doen aan de natuurlijke waarden en de beleving daarvan.

c. We willen zowel het fysieke als het sociale karakter van sport faciliteren voor alle leeftijdsgroepen.

4. *We houden bij de inrichting van de fysieke leefomgeving rekening met de sociale veiligheid.*
   a. Bij de inrichting van de fysieke ruimte wordt doelmatig openbare verlichting ingezet.

5. *We willen eenzaamheid van mensen voorkomen.*
   a. Met ingrepen in de fysieke ruimte zullen we telkens kijken in hoeverre er mogelijkheden zijn om het welzijn van mensen te bevorderen, met name gericht op het tegengaan van eenzaamheid.

6. *We willen de jeugd betrekken bij keuzes die de toekomst van Vlieland bepalen*
   a. Vlieland moet een eiland blijven waar kinderen veilig en gezond op kunnen groeien en waarvanuit een mooie jeugd een levenslange binding met het eiland blijft bestaan.
   b. Bij grote vraagstukken voor de toekomst van Vlieland wordt de mening van de jeugd betrokken.

7. THEMATISCHE OPGAVEN EN AMBITIES

7. 1. Algemeen

Na het ophalen van de informatie en het nadenken over de verschillende thema's, alsmede het formuleren van leidende principes en vertrekpunten, kunnen enkele belangrijke conclusies worden getrokken uit de opgehaalde informatie.

- In de eerste plaats blijkt dat veel van de informatie die is opgehaald in meer of mindere mate bekend is bij de gemeente. De opbrengst van de gesprekken en daarmee van de participatie is voor een groot deel een bevestiging van de kennis binnen de gemeente of waar de gemeente al mee bezig is. Dat is ook niet vreemd, omdat de gemeente een organisatie is die midden in de samenleving staat. De bevestiging van veel zaken in deze visie is daar een logisch gevolg van. Het is goed dat nog eens te beseffen en er opnieuw bewust voor te kiezen.
- In de tweede plaats is het van belang om thema's waar nodig goed te omschrijven en te definiëren. Sommige thema's kunnen breed uitgelegd worden. Om te voorkomen dat dan delen onbesproken blijven, is het van belang de reikwijdte goed te bepalen.
- In de derde plaats hebben veel thema's in meer of minder mate een overlap. Je kunt de thema's niet zonder meer los van elkaar zien. Werk heeft een directe relatie met wonen, recreatie heeft een relatie met leefbaarheid, duurzaamheid heeft invloed op gezondheid, enz. Voor de omgevingsvisie is het van belang om na te denken op welke wijze thema's en gebieden met elkaar kunnen worden verbonden.
- Dat leidt in de laatste en vierde plaats tot de conclusie dat door de overlap en verbondenheid er ook kansen liggen voor het onderling versterken van elkaar, maar dat zich ook conflicten kunnen voordoen. Als een ingreep vanuit duurzaamheid wordt gedaan, kan dat positieve gevolgen hebben voor gezondheid en leefbaarheid, maar kan dat een negatief effect op de omgevingskwaliteit hebben. Een toename van woonruimte kan positieve gevolgen hebben voor de werkgelegenheid en de leefbaarheid, maar kan negatieve gevolgen hebben voor de landschappelijke waarden. Het levensbestendig maken van woonhuizen biedt kansen voor mensen om langer zelfstandig te wonen, maar kan negatieve gevolgen hebben voor de waarde van het cultureel erfgoed. Voor het bepalen van denkrichtingen en het inrichten van de omgevingsvisie is het van belang om dit telkens goed te beseffen en de thema's niet volledig zelfstandig te beoordelen.

Uit al die ideeën en meningen kunnen één of meerdere denkrichtingen per thema worden gehaald. Die denkrichtingen zijn in werksessies aan de raad voorgelegd. Bij de meeste thema's is een duidelijke denkrichting te analyseren. In sommige gevallen zijn meerdere denkrichtingen gecombineerd tot een duidelijke ambitie.

In het vervolg zijn de ambities bepaald aan de hand van de elementen uit de fysieke leefomgeving en de thema's die bij ingrepen in de fysieke leefomgeving daarvan mogelijk gevolgen ondervinden.

<u>Milieubeginselen</u>
In artikel 3.3. Omgevingswet staat dat in een omgevingsvisie rekening wordt gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Dit zijn de zogenaamde vier milieubeginselen.

Op Vlieland is een oefenterrein van Defensie. Er bevindt zich geen grote industrie en er zijn geen wezenlijke externe veiligheidsbronnen. Het verleden heeft uitgewezen dat zich op het eiland zelf geen ingrijpende milieuproblemen voordoen. Middels goede vergunningverlening, structureel overleg, het scheiden van functies en het toepassen en handhaven van de milieuregels ter voorkoming van milieuoverlast worden problemen zoveel mogelijk voorkomen. Wel zijn er op een kleiner niveau stappen te maken als het om bestrijding aan de bron en de vervuiler betaalt gaat. Voorbeelden als afvalwater in straatkolken, autowassen op straat, afvaldumping, houtkachelrook, en dergelijke zijn aspecten die de gemeente bij de uitwerking van de milieuregels en het daaraan ten grondslag liggende beleid mee zal nemen.

Daarnaast kunnen er serieuze milieuproblemen ontstaan van buiten het eiland, bijvoorbeeld vanwege het aanspoelen van zaken op het strand als gevolg van ongelukken in de scheepvaart. Op dat moment spelen de milieubeginselen wel een rol. Om dergelijke situaties zoveel mogelijk te voorkomen wordt overleg gevoerd met instanties en wordt dit bovengemeentelijk geprobeerd op te lossen. Als een situatie zich voordoet geldt het beginsel van de vervuiler betaalt daar wat dat mogelijk en te achterhalen is.

Onder de Omgevingswet en voor de nabije toekomst worden hierin geen grote veranderingen verwacht. Er komt geen ruimte voor grote industrie of zware milieubelastende activiteiten. Vlieland zet sterk in op het verduurzamen en het voorkomen van onveilige situaties. In die zin zal de toepassing van de milieubeginselen op eenzelfde wijze worden voortgezet, door deze preventief bij beleidskeuzes en de toepassing van regels en het voeren van structureel overleg zodanig aan de orde te laten zijn dat milieuproblemen worden voorkomen.

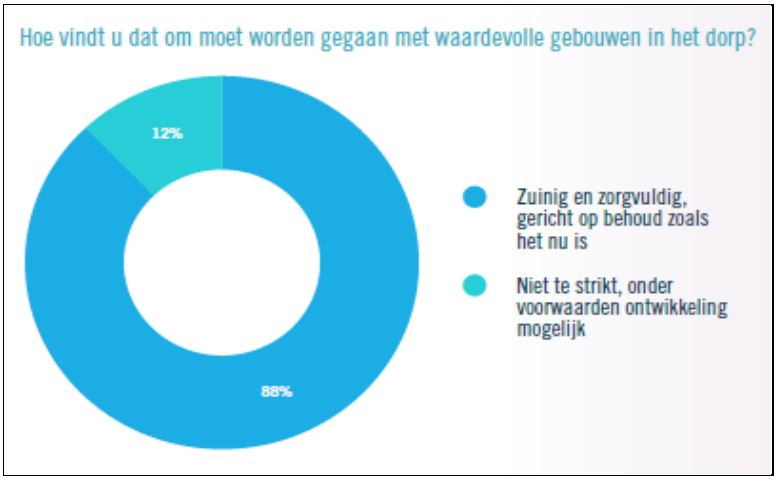
7. 2. Fysieke leefomgeving

Deze omgevingsvisie handelt om de fysieke leefomgeving. De elementen die daar volgens de Omgevingswet in ieder geval onder worden begrepen zijn hier in eerste aanleg beschreven.

7.2.1. Bouwwerken

De kwaliteit van de bebouwde omgeving is een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente. Een voorbeeld is het recreatiewoningenterrein waar de gemeente met een kwaliteitsdocument en soepele regels eigenaren uitnodigt om bij de verbouw en nieuwbouw te streven naar een kwalitatief aantrekkelijke bouw. Dit principe wil de gemeente over het gehele eiland uitleggen in haar omgevingsplan. De regels vereenvoudigen, maar mensen wel uitdagen over kwaliteit na te denken om passende bouw voor Vlieland te realiseren. Het huidige welstandsbeleid zal daarbij vervangen worden door een kwaliteitsbeleid, dat vorm krijgt in het kwaliteitsdocument. Dat kwaliteitsdocument vindt de basis in het begrip omgevingskwaliteit, zoals dat deel uitmaakt van het maatschappelijke doel van de Omgevingswet. Omgevingskwaliteit is meer dan alleen het uiterlijk en de vormgeving van bouwwerken, de traditionele welstand. In het kwaliteitsdocument wordt aansluiting gezocht bij hetgeen onder omgevingskwaliteit wordt verstaan. Het kwaliteitsniveau en de regels die daarvoor nodig zijn worden door de gemeenteraad zelf bepaald en vastgelegd in het document als onderdeel van het omgevingsplan. Belangrijk is daarbij dat de authenticiteit van het dorp en de ontstaansgeschiedenis daarvan herkenbaar blijft. Een groot deel van de respondenten van de enquête heeft aangegeven het belangrijk te vinden dat er zorgvuldig en zuinig met de ruimtelijke kwaliteit van de bebouwing om wordt gegaan. Dit zal dan ook de

basis zijn voor het kwaliteitsdocument. Een adviescommissie omgevingskwaliteit ziet, vanuit hun objectiviteit en deskundigheid, toe op de toetsing van initiatieven aan het kwaliteitsdocument en aan de waarden en kernkwaliteiten van Vlieland.
De gemeente volgt de ingezette weg van privatisering in de bouwplantoetsing. Wel neemt de gemeente zich daarbij nadrukkelijk voor via handhaving en toezicht te letten op de belangen van de eigen bewoners. De gemeente wil garant blijven staan voor een woningvoorraad die aan de minimale vereisten voor een goed woon- en leefklimaat voldoet.
Daarnaast neemt de gemeente zich voor om initiatiefnemers naast het wettelijk vereiste van duurzame en energiezuinige bouw, zoveel mogelijk te wijzen op kansen voor natuurinclusieve bouw (bijvoorbeeld zwaluw- of mussenvriendelijke dakpannen, groene daken of muren, faunapassages, en dergelijke) teneinde de biodiversiteit in de bebouwde omgeving verder te versterken, en klimaatadaptieve bouw om rekening te houden met veiligheidsaspecten in de toekomst.

Ruimtelijke kwaliteit/Dorpsstraat

De authenticiteit van het dorp/eiland moet behouden blijven. Het dorp moet echter wel met de tijd meebewegen. Een museumdorp mag het niet worden. Het dorp is er in de eerste plaats om de eigen bewoners een goede plek te geven om te kunnen leven. De kwaliteit en het behoud van de waarden van het dorp vragen wel om zorgvuldige inpassing van bijvoorbeeld de verduurzamingsmaatregelen die ook in het beschermd dorpsgezicht plaats zullen moeten vinden. De gemeente zal daarom in de delen van het dorp die daarom vragen de vergunningplicht zoveel mogelijk in stand laten en gebruik maken van de vele goede voorbeelden die er al zijn om monumenten en panden in een beschermd gebied op een passende wijze, zoveel mogelijk uit het zicht van de Dorpsstraat, te verduurzamen. Daar waar mogelijkheden liggen om wat vrijer te zijn met het oprichten en/of wijzigen/uitbreiden van bebouwing, bijvoorbeeld op de achterzijden van percelen en gebouwen, zal die vrijheid worden gezocht.

In de Dorpsstraat is er geen aanleiding om de functionele scheiding per perceel en per bestaande functie los te laten. Juist de afwisseling van wonen, detailhandel en horeca is in goede balans en bepaalt de kernwaarde van de straat, en wordt door vrijwel iedereen unaniem gewaardeerd. Meer zelfstandige horeca, winkels en voorzieningen is niet aan de orde, de huidige aantallen hiervoor zijn voldoende. Detailhandel en horeca buiten de Dorpsstraat is niet toegelaten (met specifieke regels op het bedrijventerrein en ondergeschikte vormen

bij enkele voorzieningen). De Dorpsstraat is en blijft het gezellige verblijfsgebied waar mensen bij elkaar komen en daarvoor ook meer ruimte moeten krijgen. Het streven is er daarbij op gericht om de Dorpsstraat meer te vrijwaren van fiets- en autoverkeer. Ook moet er ruimte ontstaan voor het toevoegen van kleine voorzieningen aan huis, zoals culturele voorzieningen in de vorm van een galerie of een huiskamertheater, maar ook ambachtelijke bedrijvigheid. Dus behouden wat er is, maar wel moderniseren en meegaan met de tijd binnen de waarden van het beschermd dorpsgezicht en het authentieke karakter van het dorp.

De beleving vanaf de Waddendijk van de tuinen aan de zuidzijde van de Dorpsstraat en het gezicht op het dorp is een belangrijke waarde. De openheid en het groene karakter, alsmede de beperkte bouwruimte is daarbij een belangrijk gegeven. In het omgevingsplan zullen deze waarden opnieuw worden vastgelegd en van een passend kader worden voorzien.

Cultureel erfgoed

Het cultureel erfgoed op Vlieland bestaat in hoofdzaak uit het beschermd dorpsgezicht en de monumentale en karakteristieke panden. Het is belangrijk dat deze waarden behouden blijven om de authenticiteit van het dorp te bewaren. Het cultureel erfgoed en de verhalen die daarbij horen bepalen mede de geschiedenis van Vlieland.
Voorts blijven de archeologische waarden en verwachtingswaarden onderdeel van de regels om bij initiatieven de gevolgen van ingrepen goed te kunnen beoordelen.
Cultuurlandschappelijke waarden, zoals de weilanden, de glooiingen, de (stuif)dijken, sloten, de eendenkooi, maken deel uit van het Natura 2000 gebied. Belangrijke cultuurlandschappelijke waarden zullen waar nodig ter bescherming in het omgevingsplan zodanig worden vastgelegd dat eventuele natuurontwikkeling niet ten koste gaat van cultuurlandschappelijke waarden.
Daarnaast zijn er locaties als de bunkers, het historisch gebruik van de crossbaan of het verhaal over het verdwenen dorp op West Vlieland die deel uitmaken van de cultuurhistorie. Ook die plekken en verhalen wil de gemeente zoveel mogelijk behouden en blijven uitdragen.

Overige ontwikkelingen moeten zich voegen naar de bescherming en instandhouding van het cultureel erfgoed. Ten aanzien van het cultureel erfgoed is de gemeente in eerste instantie de regisseur die de beschermende regels vastlegt. Daarnaast wil de gemeente de

waarde van erfgoed meer benadrukken en vanuit die inspirerende rol het behoud stimuleren en faciliteren. Cultureel erfgoed kan maar één keer vernield worden. Daarom krijgt het behoud van de daarvoor specifiek aangewezen en hiervoor genoemde elementen, voorrang boven andere ontwikkelingen.

7.2.2. Infrastructuur

De wegen en enkele fietspaden zijn in beheer bij de gemeente, de meeste paden door de natuurgebieden bij Staatsbosbeheer. De ambitie is het behoud en het verder ontwikkelen van een veilige en toegankelijke infrastructuur rekening houdend met het autoluwe karakter van het eiland en de toename van gebruik van paden door oudere mensen.

7.2.3. Watersysteem

Hier gaat het over het natuurlijke deel van het watersysteem. Het water op het eiland is in beheer bij Wetterskip Fryslân. Het dagelijks beheer wordt uitgevoerd door Staatsbosbeheer onder auspiciën van het waterschap. De ambities daarvoor zijn door het waterschap vastgelegd. Twee maal per jaar wordt in een adviescommissie van het waterschap het waterbeheer in nauw overleg met de gemeente en Staatsbosbeheer en andere betrokken partijen besproken. Dit werkt goed en zal in de komende tijd bestendigd worden.
De gemeente heeft een zorgplicht voor de verwerking van hemelwater en voor het in het openbaar gemeentelijke gebied treffen van maatregelen om structurele nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken. Het beleid op dit gebied en de noodzakelijke maatregelen zijn vastgelegd in het Gemeentelijk rioleringsplan.
De provincie is vergunningverlener van drinkwaterwinningen en maakt in die hoedanigheid de afwegingen van de effecten van de grondwateronttrekkingen op de omgeving.

7.2.4. Waterketen

In deze paragraaf gaat het over het artificiële deel van het watersysteem. Onder de waterketen wordt verstaan het gehele traject dat kunstmatige waterstromen verbindt: dit omvat het winnen van ruw water, drinkwaterproductie, - levering, en -gebruik, de verzameling van regen- en afvalwater, de zuivering van afvalwater, het hergebruik van water, en de lozing van gezuiverd afvalwater op een ontvangend waterlichaam.
Vitens draagt op Vlieland zorg voor veilig en kwalitatief goed drinkwater. Voor de bescherming daarvan zijn door de provincie gebieden aangewezen, waarvan de risico's in een zogenaamd gebiedsdossier zijn omschreven. De gemeente draagt mede zorg voor de ruimtelijke bescherming van het grond- en drinkwater en voor een schone bodem.
De gemeente is verantwoordelijk voor de inzameling van afval- en hemelwater en het transport naar de zuiveringsinstallatie of lozing van schoon hemelwater op de Waddenzee. Het waterschap verzorgt de zuivering van het afvalwater en de lozing van het gezuiverde afvalwater op de Waddenzee.

7.2.5. Bodem en ondergrond

De basis van onze gemeente is gevormd door onze ondergrond. De ondergrond is alles wat zich onder het maaiveld bevindt. Dat is de bodem (zand, klei), het grondwater en het bodemleven (beesten en bacteriën).

Veel ambities hebben op een of andere manier een koppeling met bodem. Bodem is meer dan alleen bodemverontreiniging. De bodem is in beeld bij circulaire economie en grondstoffen, klimaatadaptatie, biodiversiteit, water, voedsel, energievoorzieningen, enz. De bodem is onderdeel van Vlieland, en Vlieland leeft van hetgeen in en op de bodem wordt gedaan.

Het is van belang om bij het waarmaken van ambities en bij ingrepen in de fysieke leefomgeving telkens de gevolgen voor de bodem in beeld te hebben.
Het is belangrijk om op een goede innovatieve manier gebruik te maken van de bodem. De bodemwaarden worden waar dat nodig is beschermd. Daarvoor worden de wettelijke kaders gebruikt. Voorts wordt gekeken hoe de bodem op een goede en duurzame manier benut kan worden.

7.2.6. Lucht

Vlieland kent nog een schone lucht. Voor zover de gemeente daar invloed op heeft, is de ambitie er op gericht de lucht schoon te houden. Die invloed strekt zich bijvoorbeeld uit tot het veelvuldig gebruik van houtkachels op Vlieland. De gemeente wil de schone lucht in de toekomst als een kernwaarde benutten. De gemeente verwacht dat de schone lucht in de nabije toekomst al dan niet in combinatie met de rust en duisternis een waarde wordt, die mensen naar het eiland zal trekken. Gezien de ambities van de gemeente is de verwachting dat er op het eiland of in de directe nabijheid daarvan geen ontwikkelingen op zullen treden die afbreuk doen aan de schone lucht. De gemeente zal in haar overleggen met andere partijen hier telkens op toe zien. Het veelvuldig gebruik van houtkachels heeft op het eiland zelf plaatselijk invloed op de luchtkwaliteit. In het kader van het duurzaamheidsprogramma zal hier een standpunt over ingenomen worden. Onlangs zijn bijvoorbeeld bij de locatie de Zeester rookkanalen in de woonhuizen verboden. Bij verbouw of nieuwbouw zou dit een optie kunnen zijn om toekomstige situaties te beperken. Toekomstige ontwikkelingen, met name op het gebied van duurzaamheid en circulariteit, moeten er voor zorgen dat de lucht schoon blijft en nog schoner wordt.

7.2.7. Natuur/landschappen

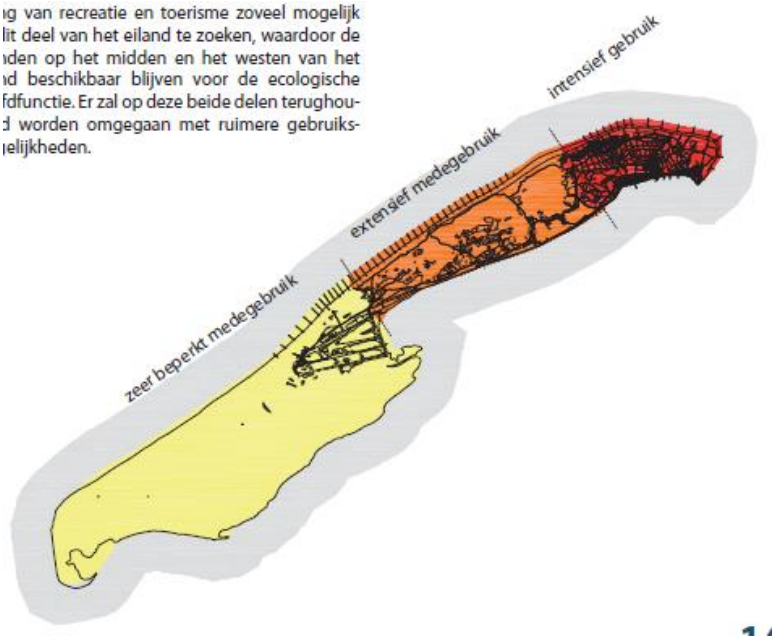
Uit de participatie is gebleken dat niemand de authenticiteit en de waarden en kwaliteiten van Vlieland ter discussie stelt. Mensen zien het eiland als een onlosmakelijk geheel waar de gemeenschap en de natuurgebieden samen de authenticiteit bepalen. Het behoud en waar mogelijk herstel en verbeteren van de natuurlijke kwaliteit van het eiland staat voor de respondenten voorop.
In het dagelijks spraakgebruik is natuur alles buiten de bebouwde gebieden, zijnde de natuurgebieden. Op de kaart van de Natura 2000 gebieden zijn de bebouwde gebieden buiten de begrenzing gehouden. Echter de bebouwde gebieden en de mensen zelf maken deel uit van de natuur. Alles is natuur en komt uit de natuur voort. Er leeft evenwel een sterk gevoel dat de mensen van de natuurgebieden buitengesloten worden, alsof er een hek om de natuurgebieden staat, ondanks de vrije betreedbaarheid.

Wij hebben de ambitie om het gevoel van scheiding weer weg te nemen. Wij willen dat de relatie tussen de bebouwde gebieden en de natuurgebieden wordt hersteld. Daartoe willen we de natuurwaarden in de bebouwde gebieden versterken en ontwikkelingen in de natuurgebieden toelaten om de beleving, de betrokkenheid en de verantwoordelijkheid voor de natuurgebieden weer bij de mensen terug te leggen. Mensen zijn zich bewust van de waarden en kwaliteiten van de natuurgebieden als kenmerk van de authenticiteit van het

eiland. Daarenboven is er een natuurbeheerder die toeziet op ontwikkelingen in de gebieden en is er ook de gemeente die een rol in de processen krijgt. Dit impliceert dat meer ruimte niet ten koste gaat van de natuurgebieden, maar juist kansen biedt om de natuurwaarden van de gebieden verder te versterken.
Daarnaast is het ook goed om natuur in het bebouwd gebied te versterken. Eerder is al het natuurinclusief bouwen genoemd. Groene daken en ontstening zijn ingrepen die niet alleen voor het bevorderen van biodiversiteit en natuurbeleving van belang zijn, maar die bijvoorbeeld ook bijdragen aan bestrijding van wateroverlast.

Voorop staat dat de inrichting die Vlieland nu karakteriseert in hoofdzaak behouden blijft. Er worden geen grote ontwikkelingen verwacht die wijzigingen aan zullen gaan brengen in de wijze waarop het eiland nu is ingericht en waarbinnen de gebieden zijn begrensd.
Op het westelijk deel staan de natuurwaarden en de natuurlijke processen centraal. Hier mag en moet ruimte zijn voor ongestoorde natuurlijke dynamiek met respect voor de aanwezigheid van het Kamp De Vliehors van Defensie. Dit betekent dat de gemeente zeer terughoudend zal zijn in het toestaan van ontwikkelingen op deze kant van het eiland, anders dan natuurontwikkeling.
Het middendeel van het eiland wordt gekenmerkt door hoge natuurwaarden, maar ook door recreatief medegebruik van de natuur. Hier liggen voorzieningen als het bunkercomplex, de Lange Paal en de omgeving van het Posthuys. De gemeente wil het medegebruik van dit deel van het eiland behouden en versterken. De natuurwaarden en ingrepen die nodig zijn om deze te behouden en te versterken zijn leidend, maar juist op dit deel van het eiland moeten gasten en inwoners de natuur kunnen beleven en ervaren.
Op het oostelijk deel van Vlieland staan wonen, leven en recreëren centraal. In dit deel zet de gemeente in op het creëren van ontwikkelingsruimte. Deze ruimte is binnen de hoofdzonering aangemerkt als ‘gebied voor intensief gebruik’. In dit gebied liggen de intensieve functies, zoals negentig procent van de toeristisch-recreatieve voorzieningen, het dorp en de bedrijvigheid. Hier gaat de natuurbeleving samen met activiteiten, zoals evenementen, recreatie en beleving. Het gebruik van dit deel van het eiland is al vrij intensief. Sommige activiteiten komen al met elkaar in conflict. Er moet voor worden gewaakt dat zich meer conflictsituaties gaan voordoen waardoor de kwaliteit(beleving) van deze activiteiten negatief wordt beïnvloed.

ıg van recreatie en toerisme zoveel mogelijk
lit deel van het eiland te zoeken, waardoor de
ıden op het midden en het westen van het
ıd beschikbaar blijven voor de ecologische
fdfunctie. Er zal op deze beide delen terughou-
d worden omgegaan met ruimere gebruiks-
ıelijkheden.

Er kunnen twee ontwikkelingen worden onderscheiden die van invloed zijn op de natuurgebieden. In de eerste plaats zijn dat ontwikkelingen die ruimtebeslag op de gebieden leggen, bijvoorbeeld een locatie voor woningbouw, uitbreiding van het bedrijventerrein, het inrichten van gronden ten behoeve van energiewinning of het aanleggen van een parkeerterrein. Het kan daarbij ook gaan om ontwikkelingen die voor langere duur een ruimtebeslag leggen. Hiervoor zal er in overleg met de gemeenschap, Staatsbosbeheer en de provincie naar goede locaties gezocht moeten worden.
In de tweede plaats zijn er ontwikkelingen die zich zonder ruimtebeslag kortdurend tijdelijk dan wel blijvend voegen in de natuur, zoals evenementen of activiteiten die zien op het lokaal oogsten, zoals de aanleg van een voedselbos, het wandelen, sporten en fietsen in de natuurgebieden, de beleving van het strand, en dergelijke.

<u>Ontwikkelingen met ruimtebeslag (permanent en voor langere tijd tijdelijk)</u>
In de Natura 2000 gebieden staan we in beginsel geen ontwikkelingen toe die een hap uit het Natura 2000 gebied halen. Daartoe bestaat op Vlieland geen noodzaak, behalve een mogelijke toekomstige uitbreiding van het bedrijventerrein. De verwachting is dat er vooreerst buiten de Natura 2000 begrenzing nog voldoende ruimte is en mogelijkheden zijn om de mogelijk benodigde ontwikkelingen met ruimtebeslag, zoals woningbouw of de aanleg van een parkeergelegenheid, te realiseren. Weliswaar is er dan sprake van situering in het Natuurnetwerk Nederland (hierna NNN), maar uit ambtelijk overleg met de provincie is begrepen dat de provincie daarin mee wil denken, omdat duidelijk is dat ook op Vlieland bepaalde ontwikkelingen nodig zijn voor het behoud van de leefbaarheid en de ontwikkeling van een toekomstbestendige samenleving op het eiland.
Datzelfde uitgangspunt geldt ook voor tijdelijke ingrepen over een langere periode, zoals een zonneweide of andere mogelijke voorzieningen ten behoeve van duurzame energieopwekking. Er wordt vooreerst van uitgegaan dat die voorzieningen buiten de grenzen van de Natura 2000 gebieden gerealiseerd kunnen worden.
Het opwekken van duurzame energie in Natura 2000 gebieden, zoals bijvoorbeeld getijdenenergie, zal altijd moeten passen binnen de doelstellingen van de Natura 2000. De gemeente heeft de ambitie om een zo breed mogelijk palet aan mogelijkheden te onderzoeken om de energie-onafhankelijkheid te vergroten, maar zal daarbij vooral beginnen met

de winning die zonder al teveel obstakels kan worden gerealiseerd. Voorts zal gekeken worden wat er op Vlieland allemaal mogelijk is, rekening houdend ook met de snelle ontwikkelingen die zich op dit gebied voordoen (zie verder onder 'duurzaamheid'). Een en ander zal in een duurzaamheidsprogramma verder worden uitgewerkt.

Ontwikkelingen zonder ruimtebeslag

Ontwikkelingen binnen de natuurgebieden die zien op het gebruik van de natuurgebieden, bijvoorbeeld om weer lokaal voedsel te produceren, wil de gemeente stimuleren. Daarnaast vinden er evenementen plaats in de natuurgebieden. Belangrijk is daarbij dat er harde randvoorwaarden zijn voor dergelijk gebruik in de natuurgebieden. De activiteiten mogen geen negatieve effecten hebben en moeten waar mogelijk bijdragen aan het versterken van de kwaliteit van de gebieden en de soortenrijkdom, passend binnen de instandhoudingsdoelstellingen. Daarbij is er de vereiste betrokkenheid van de natuurbeheerder die er voor zorgdraagt dat het versterken van de kwaliteit (waaronder ook het versterken van beleving en bewustwording) ook daadwerkelijk gegarandeerd is. Is daarvan geen sprake dan kan de ontwikkeling ook geen doorgang vinden.

De ambitie om de mensen weer meer te betrekken bij de natuurgebieden moet niet gefrustreerd worden door de regels uit het huidige systeem. Die regelgeving heeft vooral tot de kloof met betrekking tot de natuurgebieden geleid. Het is onze ambitie om de regelgeving meer los te laten. Wij zullen de provincie en andere instanties die daarvoor verantwoordelijk zijn benaderen om het op Vlieland anders te doen, desnoods in een pilot voor een gebiedsgerichte aanpak. Per slot zijn de Europese richtlijnen ooit in het leven geroepen om de kwaliteit van gebieden en de soortenrijkdom niet verder te laten verslechteren en de instandhoudingsdoelen te halen. Door die harde voorwaarden te hanteren, wordt bij iedere ontwikkeling in beginsel aan de richtlijnen voldaan en moeten er voldoende mogelijkheden zijn voor een verdere natuurlijke verbinding tussen de bebouwde gebieden en de natuurgebieden.

Het lokaal oogsten, maar ook de biodiversiteit en de beleving, beperken zich niet tot de natuurgebieden alleen. Ook de bebouwde gebieden lenen zich voor mogelijkheden om iets met verbouw van gewassen te doen of de biodiversiteit te versterken. De bebouwde omgeving maakt onlosmakelijk deel van het eiland als geheel uit. De ambitie is dat de gemeente dit faciliteert en daartoe inspireert. Hier liggen duidelijke raakvlakken met ambities op het gebied van een gezondere leefstijl en duurzaamheid. Bovendien maakt het mensen weer meer bewust van de eigen omgeving en versterkt het de betrokkenheid bij het eigen eiland. Afhankelijk van de omvang en de mogelijkheden waartoe dit zich uitstrekt biedt het ook ruimte voor nieuwe werkgelegenheid en andere vormen van werk op het eiland. De gemeente heeft samen met enkele jonge ondernemers een denktank in het leven geroepen die onder meer hiermee aan de slag zijn gegaan.

Belangrijkste winstpunt van de ambitie is dat de onlosmakelijkheid van alle gronden van en rondom het eiland weer deel van de samenleving wordt en dat daarmee ook de natuurgebieden gebaat zijn. Een grotere betrokkenheid, het gevoel dat het hek is verdwenen en dat de natuurgebieden weer deel van de gemeenschap zijn, moet er voor zorgen dat de zorg voor de gebieden verbetert en dat iedereen zich daar mede verantwoordelijk voor voelt.

Biodiversiteit

Vlieland bevindt zich in de bijzondere positie dat vrijwel het gehele eiland uit natuurgebied bestaat. Daarmee is er op Vlieland ook een bijzondere situatie voor wat betreft biodiversiteit. Van 20 t/m 22 september 2019 is er een zogenaamd 1000-soortenweekend op Vlieland

georganiseerd. Tijdens dat weekend zijn 1.132 soorten op Vlieland gevonden. Het gaat daarbij om alle soorten, van vogels en insecten tot planten en paddenstoelen. In de Twirre, jaargang 30, 2020, nummer 1, het natuurtijdschrift van de FFF, is daarover een uitgebreid artikel verschenen. In dat artikel is tevens gezegd dat het totaal aantal bekende soorten op Vlieland, doorgegeven via het digitale platform Waarneming.nl, 3.737 bedraagt.
Vlieland heeft nog een rijke natuur, maar ook die natuur staat voor wat betreft de biodiversiteit en het behoud van de kwaliteit van de gebieden onder druk. Ook in de natuurgebieden loopt de diversiteit sterk terug. Daarvoor worden door verschillende partijen, waaronder de natuurbeheerders en de provincie, maatregelen getroffen om de diversiteit in de gebieden te herstellen. De gemeente is daarbij gesprekspartner, maar heeft geen uitvoerende rol. Wel wil de gemeente aanjager zijn om snel tot structurele verbeteringen te komen die de oorzaken van de achteruitgang wegnemen om zodoende te voorkomen dat er voortdurend herstelmaatregelen nodig zijn.
De gemeente richt zich voor wat betreft het versterken van de biodiversiteit vooral op de bebouwde omgeving en haar eigen gronden. De gemeente zal bij de inrichting van die gronden biodiversiteit telkens als aandachtspunt hanteren. Daarnaast wil de gemeente de inwoners en gasten van Vlieland meer bewust en betrokken maken met het thema biodiversiteit, zodat ook particulieren op eigen grond daar aandacht voor hebben. De gemeente gaat daarvoor een programma biodiversiteit ontwikkelen.

Stikstof
De Kritische depositiewaarde van de Natura 2000-gebieden wordt op Vlieland overschreden. Een belangrijk negatief effect op die waarde vindt plaats via de stikstofdepositie. Meer dan 90% van die depositie komt van buiten het eiland, zoals de scheepvaart, en het verkeer, de industrie en de veeteelt op het vaste land, en dergelijke. 10% komt van het eiland zelf.
Er vinden weliswaar voortdurend maatregelen plaats in de natuurgebieden om de kwaliteit van de gebieden te verbeteren en de gebieden robuuster te maken tegen het effect van stikstofdepositie, maar die maatregelen lossen het probleem niet op. Het probleem wordt bij de bronnen opgelost en die bronnen liggen grotendeels buiten Vlieland zelf. De bronnen op het eiland zijn voldoende in beeld. Ten aanzien daarvan wordt gestreefd naar verbeteringen, maar de bijdrage daarvan op het geheel is niet substantieel. Dit is niet alleen op Vlieland zo, ook voor de andere Waddeneilanden geldt dat in meer of mindere mate, maar vanwege het ontbreken van landbouw speelt dat op Vlieland in hoge mate. Om te voorkomen dat ieder eiland apart naar buiten treedt om te proberen oplossingen bij bronnen voor elkaar te krijgen, zal gekeken worden in hoeverre gezamenlijk, al dan niet aan de hand van een gezamenlijk programma, een gebiedsgerichte waddenbrede aanpak mogelijk is, waarbij met alle relevante partijen afspraken worden gemaakt en waarbij de andere partijen een verhaal aan kunnen leveren op grond waarvan zijn aan kunnen tonen dat de instandhoudingsdoelstellingen worden gehaald. Het halen van die doelstelling en daarmee het structureel verlagen van de Kritische depositiewaarde is niet alleen voor de natuur van groot belang, maar een ‘gezonde’ natuur zorgt er ook voor dat het leven op de eilanden zich op een goede wijze verder kan ontwikkelen zonder telkens met de stikstofproblematiek geconfronteerd te worden.
Een gebiedsgerichte aanpak biedt ook mogelijkheden om daarin de voornoemde ontwikkelingen met en zonder ruimtebeslag mee te nemen in een consistent verhaal.

Waddenzee/Noordzee
Een groot deel van het gemeentelijk grondgebied betreft beide zeeën. Dat zijn vervolgens maar kleine hapjes uit een veel groter zeegebied waarover meerdere partijen recent belangrijke ambities hebben geformuleerd, zoals in de Agenda voor het Waddengebied 2050, het Programma Noordzee en met het instellen van de Beheerautoriteit. Daar waar mogelijk

wil de gemeente bijdragen aan die ambities, maar de gemeente beseft dat zij daarin één van de velen is. Desalniettemin is een rijke zee ook voor de gemeente van groot belang.
Ook de beleving van de zeeën vanaf het eiland is een kernkwaliteit eigen aan het eiland. Het bijzondere van Vlieland is dat er meerdere plekken zijn van waaruit tegelijkertijd beide zeeën beleefd kunnen worden. De ontwikkelingen die op de zeeën worden voorgestaan, kunnen daarom grote impact hebben. De gemeente zal in die zin aanhaken waar dat kan om mee te kijken op welke wijze de ambities vorm worden gegeven en wat de impact daarvan is op Vlieland en op de kleine natuurlijke gemeenschap die op Vlieland leeft.

7.2.8. Werelderfgoed

De gemeente onderschrijft de werelderfgoed status van het Waddengebied, van welke status de eilanden zelf overigens geen deel uitmaken. Gezien de uitkomsten van de participatie is een leidend principe in ieder geval het behoud van de kernwaarden en –kwaliteiten van het eiland in zijn geheel, dat als zodanig wel gelegen is in een werelderfgoedgebied. In die zin sluit dat principe aan bij de bescherming van het Werelderfgoed. De gemeente heeft voor het Werelderfgoed geen aanvullende ambities. Het Werelderfgoed overschrijdt ook het gemeentelijk grondgebied, zodat bescherming hiervan en alles wat daar uit voortvloeit vooral in gezamenlijkheid met alle andere betrokken partijen wordt opgepakt. Wel wil de gemeente de status van Werelderfgoed naar buiten toe uitdragen.

7. 3. Thema’s

7.3.1. Wonen

Het wonen is een thema dat bij vrijwel alle andere thema’s aan de orde komt. Het opstellen van de Omgevingsvisie heeft laten zien dat wonen veel meer is dan alleen wonen zelf, maar dat goed wonen belangrijk is voor bijna alle facetten van de ruimtelijke en sociale ontwikkeling van het eiland. Veel ambities en denkrichtingen vallen of staan met een goede woonsituatie. Begin 2018 heeft de raad een Woonvisie vastgesteld. Daarin is de situatie met betrekking tot de bestaande woningvoorraad en de woningbouwprognoses sectoraal vanuit het wonen benaderd. De Woonvisie bevat de meest recente cijfers en het meest recente overzicht van de problematiek, maar geeft tegelijkertijd ook de ontwikkelrichtingen aan. De Woonvisie blijft de basis voor het thema wonen. In navolging op deze Omgevingsvisie zal de Woonvisie opgaan in een programma Wonen.

In de afgelopen decennia heeft woningbouw zich voornamelijk afgespeeld binnen de grenzen van het dorp. Op plekken waar de basisschool of bedrijven van locaties zijn verdwenen, is telkens woningbouw gepleegd. Op de plek van de Uiterton zijn 36 woningen gebouwd. Vrijkomende grotere gebouwen zijn benut voor het realiseren van appartementen. Nieuwe inrichtingen van gebouwen zijn veelal gecombineerd met woonruimte voor permanente bewoning. De diepere achtererven aan de noordzijde van de Dorpsstraat worden benut voor woningbouw. Op meerdere plekken is eveneens personeelshuisvesting gerealiseerd. Er is dus voor Vlielandse begrippen in de afgelopen jaren veel gebouwd en veel gebeurd in het dorp.

Inmiddels heeft dat wel tot een situatie geleid waarbij het gevoel ontstaat dat het dorp zo langzamerhand volgebouwd is. Het moet niet zo zijn dat ieder open plekje nog benut wordt voor woningbouw. Het is belangrijk om de ruimtelijke waarden en de belevingswaarden van

het dorp te beschermen en te behouden. Er moeten niet situaties ontstaan waarbij woningbouw zo dicht op elkaar plaatsvindt, dat hier in de toekomst problemen gaan ontstaan.

Daarnaast is er vanuit verschillende ambities de wens om een zo dynamisch mogelijke leefgemeenschap op Vlieland te houden, met inwoners goed verdeeld over alle leeftijdsklassen, inwoners die ook werkzaamheden buiten de recreatiesector kunnen verrichten, etc. Gebleken is dat in de afgelopen tijd met name mensen uit de middenklasse ondervertegenwoordigd zijn. Het meer thuiswerken, de digitale mogelijkheden en de aantrekkelijkheid om juist vanuit een bijzondere omgeving als Vlieland een bedrijf of het werk te ontwikkelen, bieden volop kansen om de gemeenschap juist weer te versterken met die middenklasse. Dat is echter wel een groep mensen die om woningen vraagt, die nu op Vlieland maar sporadisch aanwezig zijn.

De beschikbaarheid van woningen in alle prijsklassen is van cruciaal belang om alle groepen te kunnen huisvesten die nodig zijn voor een vitale leefgemeenschap. Dus ook: groepen met een laag of middeninkomen, zoals starters en middenkaderberoepen in onderwijs, zorg, horeca/toerisme en (semi) overheid. In het kielzog daarvan leidt dat tot nieuwe gezinsvorming op het eiland.

Er is ook de nadrukkelijke wens om de jeugd meer aan het eiland te binden. Zodra er betaalbare woningen vrijkomen, blijkt dat ook jonge mensen, die op Vlieland zijn opgegroeid, terug willen komen naar Vlieland. De binding met het eiland is sterk en het is belangrijk om jonge mensen en jonge gezinnen op Vlieland te houden en deel van de gemeenschap uit te laten maken. Daarvoor zijn met name kleinere woningen en kleine appartementen aantrekkelijk. Woningbouw moet daarbij de specifieke wensen van jonge mensen volgen. Dat kan ook in tijdelijke settingen.

Tot slot is er de personeelshuisvesting. Die huisvesting legt een aanzienlijk beslag op de bestaande woningvoorraad. Hoogwaardig toerisme vraagt om goede huisvesting van personeel. Uit meerdere onderzoeken is gebleken dat ondernemers goede huisvesting van personeel als voorwaarde zien voor de verdere ontwikkeling van de toeristische sector.
Het aantal toeristen dat Vlieland bezoekt, groeit al jaren. Het seizoen wordt langer en er is sprake van een kwaliteitsslag in het aanbod van horeca, recreatie en winkelvoorzieningen. Dit gaat hand in hand met de komst van een publiek met meer bestedingsbereidheid en hogere kwaliteitseisen. Dat samen leidt tot meer en andere werkgelegenheid: enerzijds een stijging in aantal arbeidsplaatsen, anderzijds ook noodzaak voor meer gekwalificeerd personeel die met langere arbeidscontracten voor een grotere continuïteit zorgen. Daar waar in het verleden de werkgelegenheid bestond uit een kleine kern van vast personeel en een grote poule aan tijdelijk personeel voor de piek in het seizoen, zijn er nu meer ‘jaarrond’ functies gekomen op het eiland: het hele jaar door of een groot deel daarvan (voor, hoog-, en naseizoen). Het is met het oog op leefbaarheid en economie van groot belang om deze (groeiende) groep met goede woonruimte voor langere tijd aan het eiland te binden.

Zowel vanuit economisch als sociaal-maatschappelijk belang zet Vlieland in op een gezonde balans tussen toerisme en ‘gewoon wonen’. Het een kan niet zonder het ander. Het zal voorkomen dat sociaal-maatschappelijke keuzes ten koste gaan van maximaal algemeen economisch en/of particulier-financieel belang. Gezien het tekort aan woonruimten en de bestaande ruimtelijke beperkingen zal de gemeente zich inzetten om alle voor permanente bewoning geschikte plekken ook voor permanente bewoning vrij te maken. Dat betekent overigens niet dat de gemeente recreatiewoningen ook beschikbaar gaat stellen voor permanente bewoning. Permanente bewoning brengt ook veel verplichtingen en gevolgen met zich mee, die, los van het feit dat permanente bewoning van recreatiewoningen ongewenst

is en blijft, in het bijzondere gebied waarin de recreatiewoningen zijn gelegen niet aanvaardbaar zijn. Het gebruik van woonhuizen voor groepshuisvesting van personeel wordt voorts ontmoedigd en waar dat niet past binnen de regels of als de veiligheid in geding is, zal de gemeente handhavend optreden. Een en ander houdt ook de aanpak van oneigenlijk gebruik van bestaande woonhuizen in.

Er moet daarnaast nieuwe ruimte worden gezocht voor het wonen, er is nog altijd een aantal woningzoekenden, er zijn ontwikkelingen die kansen bieden voor onder meer verbreding van werkgelegenheid en die om oplossingen vragen waarvoor geen plekken meer zijn binnen de grenzen van het dorp. Het dorp moet worden uitgebreid, het liefst aan de randen van het dorp. Uit een overleg met de provincie is gebleken dat hiervoor ruimte bestaat. De provincie ziet dan het liefst dat er gebouwd wordt op gronden buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN), maar als dat niet kan dan moet er met kwalitatieve compensatie van natuurwaarden gekeken worden waar dat binnen de NNN mogelijk is. In laatste instantie resteert grond deel uitmakend van Natura 2000 gebied Duinen Vlieland, maar een benodigde grensaanpassing daarvan moet via Europa en kan jaren vergen, zo dit al mogelijk zal blijken te zijn.

In de enquête is mensen gevraagd wat zij van nieuwe woningbouw vinden. Het grootste deel vindt dat de oplossing binnen de huidige contouren van het dorp plaats moet vinden. Hiervoor is beschreven dat dat voor de toekomst niet kan volstaan willen we op Vlieland een eigen dynamische gemeenschap houden die goed in balans is en kansen worden benut die om een specifiek woningaanbod vragen. Mensen hebben ook aangegeven waar ze eventuele woningbouw buiten het dorp voorstelbaar achten. Daaruit zijn locaties gekomen aan de noordzijde van de Willem de Vlaminghweg en in het bos aan de oostzijde van het dorp. Bekeken zal worden waar een locatie het meest reëel is op het moment dat de ontwikkeling zich daadwerkelijk voor gaat doen.

7.3.2. Economie

De Vlielander economie wordt gedomineerd door het toerisme. De meeste banen op het eiland kunnen hier direct (terraswerker, medewerker housekeeping of kok) of indirect (installateurs, winkels, schilders of andere ondernemers die mede diensten leveren aan toeristen) aan worden gerelateerd. Het breder maken van de economisch basis is een belangrijk gegeven: “Stimuleren van alternatieve werkgelegenheid op Vlieland naast het toerisme” (collegeprogramma 2018).

Het is zaak het toerisme te koesteren en te blijven faciliteren zodat dit zich met de tijd kan meebewegen. Een goed woon- en leefklimaat voor personeel is een belangrijk vereiste. Het is belangrijk om in het toerisme te blijven investeren. Dit komt op meerdere plekken in deze visie terug.
Maar het is ook belangrijk te kijken waar in een steeds verder digitaliserende wereld Vlieland zich als aantrekkelijke werklocatie kan profileren voor andere werkgelegenheid. Een belangrijk gegeven daarbij is dat de ruimte voor nieuwe ontwikkelingsruimtes beperkt is en dat deze ontwikkeling zich in beginsel af zal moeten spelen binnen de bestaande bebouwde omgeving.
Een laatste aspect is dat het voor een duurzame eigen gemeenschap belangrijk is dat er een voorzieningenniveau blijft dat ook die gemeenschap kan bedienen.

Verbreden werkgelegenheid

Het investeren in onderzoek naar en potentie voor verbreden van werkgelegenheid heeft direct raakvlak met het wonen (zie ook thema Wonen).
Desalniettemin is er ook werkgelegenheid mogelijk die los van de woonfunctie potentie heeft en kan hebben op Vlieland. Het gaat daarbij niet alleen om bedrijvigheid in een omvang en een aard die thuishoort op het bedrijventerrein, maar ook om nieuwe vormen van kleinschalige bedrijvigheid die aan huis uitgeoefend kan worden en die de aantrekkelijkheid van Vlieland als vestigingslocatie kan vergroten. Het is goed denkbaar dat Vlieland voor veel bedrijven een prachtig visitekaartje is. In de verder digitaliserende wereld kan een vestiging op Vlieland voor sommige bedrijfstakken eerder denkbaar zijn dan in het verleden.

Vanuit de participatie zijn hierover vele ideeën ingebracht. Die ideeën zijn nog onvoldoende concreet om vast te leggen in beleid en regels, maar de ambitie is om hier in een vaste overlegstructuur van een denktank met ondernemers en andere personen verder over na te denken en te kijken waar kansen liggen voor Vlieland om nieuwe werkgelegenheid naar Vlieland te halen.

De relatie met ondernemers, als belangrijke spil in de economie, wordt verbeterd. Het is zaak om als gemeente meer samen op te trekken, eerder ontwikkelingen in beeld te hebben en te kunnen faciliteren waar dat nodig is. Daardoor kan het ondernemersklimaat aantrekkelijker worden, kunnen banen worden gestimuleerd in- en naast het toerisme en/of kan de huidige kwaliteit van de vakkrachten worden verhoogd. Het is ook beter als Vlieland op termijn iets minder afhankelijk wordt van het toerisme en de basis van de economie breder wordt. Omdenken is de sleutel tot de oplossing en de gemeente kan hierin mede de aanjager zijn.
Hierbij speelt ook de wens om te komen tot een circulaire economie op Vlieland. Daar wordt al volop aan gewerkt. De geïsoleerde ligging van Vlieland en de kleinschaligheid van de bedrijven maakt dat een uitdaging. Dit aspect is mede onderwerp van gesprek in de hiervoor al genoemde denktank.

De denktank wordt zo breed en integraal mogelijk samengesteld met o.a. ondernemers, innovators, deskundigen, innovatieve medewerkers en direct betrokkenen, om te kijken waar de kansen voor Vlieland liggen om andere en nieuwe vormen van werkgelegenheid naar Vlieland te halen, en wat er voor nodig is om die kansen te benutten. De opbrengsten en resultaten van de denktank worden uitgewerkt in een economisch programma. De vragen die daarbij onder meer aan de orde moeten komen, zijn de volgende:

- het verbeteren van het ondernemersklimaat;
- het stimuleren van nieuwe banen in sectoren *naast* het toerisme;
- het stimuleren van nieuwe banen in sectoren *gerelateerd aan* het toerisme;
- het helpen bevorderen van en aantrekken van goede vakkrachten in het toerisme;
- stimuleren van 12 maanden economie, banen, ook in de winter;
- het bevorderen van de circulariteit.

<u>Bedrijventerrein Oosterseveld en bedrijven buiten bedrijventerrein</u>
In beginsel ligt de structuur van bedrijfsvestigingen op Vlieland vast binnen de begrenzing van Oosterseveld en de bestaande bedrijfspercelen in en rond het dorp. De ambities met betrekking tot Oosterseveld zijn in de procedure van totstandkoming van het Crisis- en herstelwetplan in 2020 uitvoerig besproken. De daarin vertaalde ambities zijn hier onverkort van toepassing. Voor de langere termijn wordt mogelijk rekening gehouden met een uitbreiding van het bedrijventerrein aan de noordzijde. Voor het realiseren van ambitie om tot verbreden van werkgelegenheid te komen, kan dit noodzakelijk zijn. Het is denkbaar dat

daar nog een enkele rij bedrijven wordt gevestigd, die bijdragen aan een verdere innovatieve en duurzame ontwikkeling van het eiland. Dit zal ook als harde randvoorwaarde bij de realisatie worden gesteld. De bedrijvigheid dient daar op aan te sluiten en moet betrekking hebben op nieuwe vormen van bedrijvigheid die bijdragen aan een verbreding van de werkgelegenheid. Er wordt geen ruimte geboden voor 'meer van hetzelfde', waarvoor binnen de randvoorwaarden bij de laatste uitgifte nog ruimte heeft bestaan. De gebouwen zullen in en met de natuur gebouwd worden zodat aangesloten wordt bij de ambitie van duurzaamheid en circulariteit.

De bestaande bedrijven krijgen op de bestaande percelen de ontwikkelruimte die vanuit een goede omgevingskwaliteit aanvaardbaar is. Dat sluit in hoofdzaak aan op de ruimte die tot dusver in ruimtelijk-planologische zin mogelijk is. Daarin treden geen veranderingen op. Er is een ambitie om te kijken in hoeverre er kansen liggen voor het verbreden van werkgelegenheid ook binnen de bestaande bedrijfsgebouwenvoorraad. Lukt het om nieuwe bedrijvigheid naar Vlieland te halen, dan zullen de bedrijven zich in eerste aanleg moeten vestigen op Oosterseveld of op een bestaande bedrijfslocatie elders. Bij een succesvolle transitie is de uitbreiding van Oosterseveld een mogelijkheid om nieuwe werkgelegenheid te faciliteren.

Verblijfsrecreatie

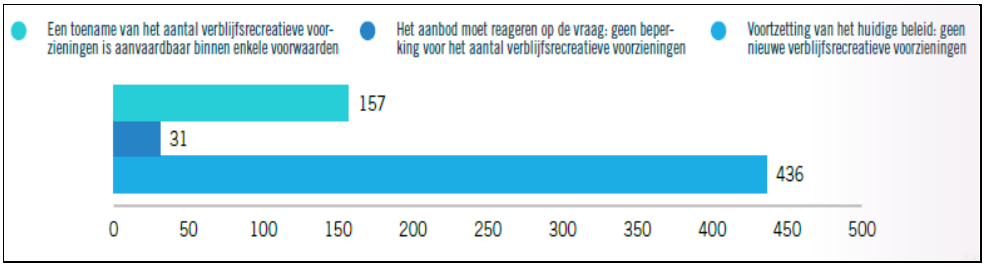
Voorop staat de ambitie de recreatiesector, waaronder tevens de jachthaven wordt begrepen, te blijven faciliteren daar waar het gaat om kwaliteitsverbetering, innovatie en verduurzaming van de voorzieningen. De gemeente blijft daarover voortdurend met ondernemers in gesprek en gezamenlijk zal telkens gekeken worden wat er nodig is om de recreatiesector aantrekkelijk en toekomstbestendig te houden (zie ook thema Wonen).

De recreatiedruk tijdens de piekmomenten is volgens de meeste deelnemers aan de participatie aanvaardbaar, maar moet niet verder toenemen. Wel mag er seizoenverruiming plaatsvinden binnen het huidige aanbod aan recreatiebedden. Al zijn daar de meningen wel over verdeeld. Een deel van de bevolking vindt een paar maanden rust per jaar wenselijk en nodig. Een ander deel vindt seizoenverruiming aanvaardbaar, omdat men ervan uit gaat dat dat nooit tot onaanvaardbare drukte in de wintermaanden zal leiden. Ook nu is die verruiming in theorie mogelijk en wordt dat vanuit het toeristisch platform gepromoot, maar de ervaring leert dat gedurende de wintermaanden niet veel mensen naar Vlieland komen. Dit komt mede ook doordat voorzieningen gedurende de wintermaanden gesloten zijn (zoals de camping). Ook al zou de drukte enigszins toenemen en leiden tot openstelling van voorzieningen jaarrond, dan nog is de verwachting dat de winterdrukte niet zodanig belastend zal zijn, dat afbreuk wordt gedaan aan de beleving van een zekere winterrust. Gaat dit in de toekomst toch veranderen, dan zal op dat moment gekeken worden hoe daarin verder te handelen.

Uit de participatie is gebleken dat een overgrote meerderheid voorstander is van stabilisatie van de recreatiedruk. Het aantal bedden hoeft niet meer substantieel te groeien. Een kwaliteitsverbetering van een bestaand bedrijf binnen de huidige gegeven planologische ruimte, kan nog leiden tot een beperkte toename. Een marginale groei legt geen extra druk op het beleid en op het eiland. Dat standpunt biedt geen ruimte voor nieuwe recreatieve voorzieningen, zoals campings, hotels, pensions, en dergelijke, maar ook niet kleinschalig aan huis. Uitbreiding van het aantal recreatieappartementen of bed & breakfast locaties is

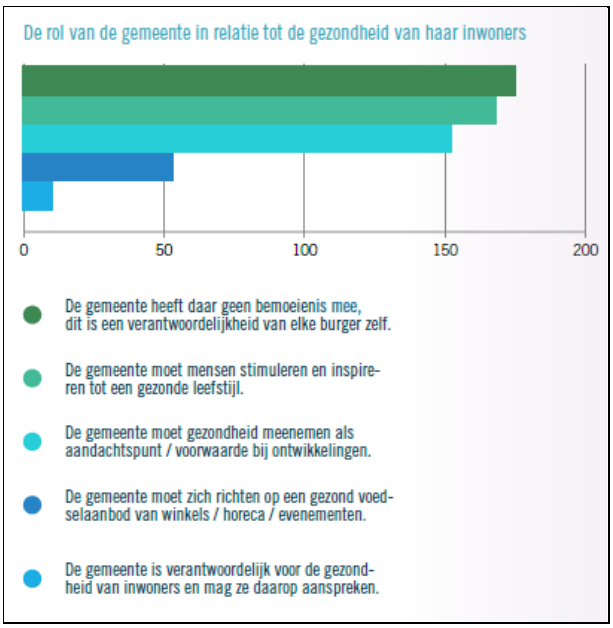
niet aan de orde. Een verdere uitbreiding van de recreatiedruk gaat ten koste van de leefbaarheid. Uitwisseling van bedden vanuit bestaande locaties bij een gelijkblijvend aantal is mogelijk, mits dit leidt tot een kwaliteitsverbetering en ruimtelijk aanvaardbaar is.
Het is bovendien wenselijk dat de diversiteit van het aanbod behouden blijft, zoals groepsaccommodaties, tenten, luxe verblijven. Voor iedereen moet er iets op het eiland te vinden zijn.

De ambitie is om meer initiatieven aan elkaar te koppelen. Het behoud van groepsaccommodaties en de ontwikkeling van Flidunen zou gecombineerd kunnen worden. Sportclubs kunnen daar weer gebruik van maken. De gemeente wil dat soort initiateven stimuleren. De ervaring leert dat mensen die in hun jeugd op schoolreisje naar Vlieland zijn geweest, later vaak terugkomen.

7.3.3. Gezondheid

Gezondheid is een belangrijk thema in de Omgevingswet. Alle afwegingen in de fysieke leefomgeving moeten voldoen aan een gezonde en veilige fysieke leefomgeving.
Gezondheid is volgens de respondenten van de enquête in eerste aanleg vooral ieders eigen verantwoordelijkheid. Keuzes daaromtrent moeten aan de mensen zelf worden overgelaten. De gemeente gaat daarin niets voorschrijven of verplichten.
Gezondheid wordt zoals gezegd voor de gemeente wel een belangrijk thema in de afwegingen en in het structureel overleg met burgers en ondernemers om gezamenlijk bewustwording hieromtrent te vergroten, te inspireren, een voorbeeld te zijn en te faciliteren met betrekking tot een gezonde leefstijl en een gezonde leefomgeving.
Gezondheid blijft voor een groot deel een eigen beleidsthema. Echter telkens moet daarbij aandacht zijn voor kansen en gevolgen voor de fysieke leefomgeving. Vlieland kenmerkt zich in zijn algemeenheid door een gezonde leefomgeving, maar een gezonde leefomgeving leidt niet zonder meer ook tot een gezonde leefstijl. De gemeente acht het toch van algemeen belang dat daar aandacht voor is. Ingrepen in de fysieke leefomgeving zijn vanuit dat gegeven aanvaardbaar mits passend binnen de waarden van Vlieland. Voorts blijft er aandacht voor de monitoring van de bestaande woningvoorraad en het daarbinnen garanderen van een goed en gezond leefklimaat.

7.3.4. Leefbaarheid

Leefbaarheid is een breed begrip en hier alleen gebruikt in relatie tot het menszijn. Het gaat vooral om het creëren van een omgeving waarin mensen goed en prettig kunnen leven. De ervaren saamhorigheid en verbondenheid zijn belangrijke gegevens voor een kleine gemeenschap, zoals die op Vlieland aanwezig is. Gerelateerd aan de fysieke leefomgeving koppelt de gemeente leefbaarheid vooral aan het behoud van het eiland zoals het is. Daarnaast wordt leefbaarheid ook gekoppeld aan voldoende voorzieningen om hier te kunnen werken en wonen. Dat is een minimaal vereiste. In alle primaire behoeften moet op Vlieland voorzien kunnen worden. Daarnaast moeten faciliteiten als cultuur en sport op een voldoende niveau en betaalbaar zijn, ook gericht op jongeren en ouderen. Anderzijds valt of staat leefbaarheid met goede woonmogelijkheden. Ook hier ligt weer een nadrukkelijke koppeling met het wonen.
Het nieuwe welzijnsgebouw in de zorgbuurt kan een dorpshuisfunctie krijgen. Een ontmoetingsplaats waar men dingen kan organiseren.

Zorg/vergrijzing

Uit demografisch onderzoek blijkt dat de vergrijzing niet aan Vlieland voorbijgaat. De komende decennia bestaat een substantieel deel van de eigen bevolking uit ‘oudere’ mensen. Daarnaast blijven mensen tot op hoge leeftijd mobiel. Ook onder de toeristen neemt het aandeel ‘oudere’ mensen toe. Het is zaak om te kijken waar ingrepen in de fysieke leefomgeving nodig zijn of voorzieningen kunnen worden verbeterd om het leven van oudere mensen te verbeteren en/of te vergemakkelijken.

Naast toename van de vergrijzing neemt ook de zorgvraag toe. Mensen met een beperking zijn meer dan vroeger in staat om deel van het dagelijkse leven uit te maken en daarbij gebruik te maken van de fysieke leefomgeving. De fysieke leefomgeving zal waar mogelijk ingericht en aangepast moeten worden om voor mensen met een beperking de toegang tot die leefomgeving te verbeteren en/of te vergemakkelijken.

Veel winkels en horecapanden zijn slecht toegankelijk voor mensen met een beperking. Op die plekken moeten de stoepen/toegang aangepast kunnen worden, zij het met oog voor de gevolgen voor het cultureel erfgoed (zie 6.2.1.). Dit geldt niet alleen voor huizen maar ook voor winkels en overige algemene voorzieningen. De gemeente gaat hierover in gesprek met de ondernemers.

Natuur mag geen geweld worden aangedaan enkel en alleen om deze toegankelijk te maken voor mensen met een beperking. Verbetering van de toegankelijkheid spitst zich daarom vooral toe op aanpassing van de bestaande infrastructuur. Daar waar andere mogelijkheden ontstaan, zullen die worden benut. Toerisme met een zorgvraag kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verbreding van werkgelegenheid. Ook komen er steeds meer mantelzorgers. De ambitie is om hier als gemeente voorzieningen voor te treffen, zodat het wonen en/of een verblijf op Vlieland aantrekkelijk is.

Bevolkingssamenstelling

Het behoud van een vitale bevolkingssamenstelling is essentieel voor een toekomstbestendig leefbaar eiland. De gemeente zet in op het behoud van een eigen bevolking met goede integratie en grotere diversiteit in personeel. De gemeente wil een groep mensen bij elkaar brengen die hier verder over gaat nadenken. Het probleem speelt al enige jaren en wordt met de tijd steeds nijpender. Er ligt bij dit thema een sterke verbondenheid met vrijwel alle overige thema's. De ambities die bij de andere thema's zijn uitgesproken, hebben direct of indirect telkens ook een belang voor het behoud van een eigen, vitale gemeenschap op Vlieland.
Daarnaast is het goed te benoemen dat mensen die hier al 4-5 jaar wonen en werken ook tot de "eigen" bevolking gerekend moeten worden. Andere/nieuwe bewoners zijn geen vreemden en hun aanwezigheid is belangrijk voor het behoud van een vitale gemeenschap.

Wat ook hier het voornaamste probleem is, is het aantal en de diversiteit in woningen en het huisvestingsprobleem. Dat is mede debet aan de scheefgroei in de bevolkingssamenstelling en frustreert ook andere ontwikkelingen, zoals het vasthouden van personeel en het ontwikkelen van werkgelegenheid en het openhouden van openbare voorzieningen. Deze onderwerpen zijn onlosmakelijk met de bevolkingssamenstelling verbonden en zullen in het overleg en het programma Wonen mede worden betrokken.

7.3.5. Veiligheid

De gemeente kan nooit volledige veiligheidsgaranties geven, maar de risico's zullen waar dat kan zoveel mogelijk worden beperkt. In ieder geval zal er geen verdere planologische uitbreiding van nieuwbouw plaatsvinden buiten de dijkring. Bestaande bebouwing wordt bij verbouw en nieuwbouw zoveel mogelijk op een toekomstbestendige situatie ingericht. In het omgevingsplan zullen daar specifiek regels voor worden opgenomen. Bewoners die buitendijks woonachtig zijn, zijn zelf verantwoordelijk voor risico's bij overstromingen.
Ook het voorkomen van natuurbranden is een belangrijk gegeven en gebeurt in overleg met de natuurbeheerder en de veiligheidsregio.
Verder zijn de ambities en doelen met betrekking tot de overige thema's zodanig gekozen en omschreven dat veiligheid steeds voldoende gewaarborgd is. Veiligheid is daarmee telkens één van de strategische uitgangspunten die niet in gedrang komt vanwege te hoge ambities binnen andere thema's. Veiligheid is binnen het doel van een gezonde en veilige

fysieke leefomgeving bij activiteiten voortdurend onderwerp van de afweging en koppelt daardoor mee bij ingrepen en ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving.
Daar waar vanuit veiligheidsoverweging nadere ingrepen nodig zijn, zullen die in relatie met andere thema's worden beoordeeld en zal waar mogelijk ruimte worden geboden om dergelijke ingrepen te plegen. De gemeente blijft hierover onder andere in gesprek met de Veiligheidsregio en Rijkswaterstaat als belangrijkste ketenpartners op het gebied van veiligheid.

7.3.6. Bereikbaarheid

Uit de participatie is geen eenduidig standpunt af te leiden over een snellere en frequentere bereikbaarheid van het eiland. Aan de ene kant wordt dat als prettig ervaren omdat het de bereikbaarheid flexibeler maakt, maar aan de andere kant neemt het risico toe dat Vlieland een forensendorp wordt. Specifiek voor forensen de boot laten varen is niet wat de gemeente wil. Het doel is: hier wonen, werken en leven. De huidige bootreis maakt deel van de beleving van Vlieland uit. In die zin kiest de gemeente er voor om de bereikbaarheid in ieder geval op het huidige niveau te houden en in overleg met de rederij te kijken waar verbeteringen binnen die beleving kunnen worden toegepast.
Wel gaat de gemeente ervan uit dat de verduurzaming van de veerboten wordt voortgezet. Daarmee sluit ook de bereikbaarheid qua ambitie aan bij de duurzaamheidsdoelstellingen van de gemeente zelf. De gemeente is en blijft in overleg met de rederij over verdergaande vernieuwingen.

7.3.7. Klimaat

Klimaatverandering in het waddengebied impliceert allereerst veranderingen in lokale windcondities, lucht- en watertemperatuur en neerslag en verdamping. Bovenal is klimaatverandering, in combinatie met bodemdaling, verantwoordelijk voor zeespiegelstijging en het mogelijk op termijn 'verdrinken' van de Waddenzee. Daarmee raakt klimaatverandering aan tal van functies en beleidsterreinen in het waddengebied, zoals ecologie, natuur en visserij, kustveiligheid, zoetwatervoorziening in relatie tot recreatie, toerisme en gezondheid.
Klimaatverandering is een ontwikkeling die de aandacht van de gemeente heeft, maar op dit moment, naast de duurzaamheidsdoelstelling waarmee de gemeente actief bezig is en de relatie met veiligheid die vooral bij Rijkswaterstaat ligt, geen aanleiding geeft tot specifiek beleid. De gemeente heeft de indruk dat er ook geen aanvullende inspanningen nodig zijn om de bewustwording hieromtrent verder aan te jagen. De gemeente wacht in beginsel de ontwikkelingen met betrekking tot de klimaatverandering af. Er zijn vele partijen mee bezig en de gemeente haakt daarbij aan. Zodra er meer concreet actie gevraagd wordt en nodig is, zal de gemeente daarop reageren.
Een uitzondering hierop vormt het verbod op uitbreiding van het bouwen buiten de dijkring (met uitzondering voor een 10% afwijken van bestaande afmetingen en aantoonbare behoefte). De dijk langs het bedrijventerrein, en het toekomstig beheer van de oeverbescherming langs het Zuiderstrand, is in beheer bij de gemeente. Het rijk neemt geen verantwoordelijkheid voor de buitendijkse gebieden. Als de gemeente wil dat die ondanks de zeespiegelstijging blijven functioneren / behouden blijven, dan ligt de verantwoordelijkheid daarvoor bij de gemeente zelf. Bijna 90% van het eiland ligt buitendijks. Voor een goede aanpak daarvan zal de gemeente actief steun zoeken bij andere overheden (inclusief het Rijk).

In Fryslân is een klimaatatlas actief. In die atlas worden maatregelen beschreven in relatie tot de gevolgen die klimaatverandering voor ons kan hebben. Het gaat daarbij om zaken als

wateroverlast, hittestress, droogte en overstroming. Door de geïsoleerde ligging van Vlieland en de specifieke omstandigheden spelen deze aspecten, met uitzondering van overstroming van buitendijkse gebieden, op Vlieland anders en minder dan op het vaste land of in grotere dorpen en steden. De aspecten zijn voortdurend binnen onze aandacht in vaste overlegstructuren met Wetterskip, Rijkswaterstaat en overige ketenpartners. Rijkswaterstaat heeft zeer recent een stresstest voor buitendijkse bebouwde gebieden uitgevoerd, die waarschijnlijk aan de klimaatatlas wordt toegevoegd

Uit de enquête is gebleken dat mensen klimaat een belangrijk onderwerp vinden. In samenspraak met de bevolking en Staatsbosbeheer zal op eilandniveau gekeken worden waar op particulier terrein en op openbare gronden ingrepen kunnen worden gepleegd die gunstig zijn om zaken als wateroverlast, hittestress, droogte en overstroming zoveel mogelijk te voorkomen. Maar evenals bij meerdere problematieken, zoals stikstof, biodiversiteit, en dergelijke, mag en moet dit niet alleen bij symptoombestrijding blijven. Het is zaak om te proberen de veranderingen bij de bron aan te pakken. De invloed vanuit Vlieland op klimaatverandering op wereldniveau mag daarbij maar heel klein zijn, toch is onze duurzaamheidsambitie, het streven naar circulariteit, een gezondere leefstijl enz, mede gericht op het tegengaan van de negatieve oorzaken van klimaatverandering. De kleine gemeenschap op Vlieland kan daarbij ook een inspirerend voorbeeld voor andere gebieden zijn.

7.3.8. Duurzaamheid

Duurzaamheid is meer dan alleen energietransitie. Duurzaamheid is een begrip dat zich vrijwel met ieder ander thema verweeft. We willen de woningvoorraad verduurzamen, toepassing van materialen moet op een duurzame wijze gebeuren, de economie moet duurzaam zijn, de kwaliteit van voorzieningen moet een garantie zijn voor behoud voor de toekomst, afval moet duurzaam verwerkt worden, enz. Duurzaamheid kent daarmee vele invalshoeken. Een beter woord is wellicht toekomstbestendigheid. Iedere ontwikkeling en ingreep moet op zo'n manier vorm worden gegeven dat het in beginsel eeuwigdurend is, dat het geen schade toebrengt aan het milieu en het gevaar met zich meebrengt dat levens worden bekort. Duurzaamheid is binnen alle ingrepen in de fysieke leefomgeving een leidend principe volgend uit het feit dat we iedere ingreep beoordelen op de gevolgen voor de toekomstige generaties. Dat toekomstige generaties door ontwikkelingen niet tekort mogen worden gedaan, vloeit simpelweg al voort uit de definitie van duurzaamheid. De brede invalshoek van duurzaamheid leent zich voor het opstellen van een duurzaamheidsprogramma.

De mogelijkheden om op Vlieland duurzame energievoorzieningen te realiseren worden tot dusver vooral door de regels tegengehouden, maar ook door de capaciteit om de energie op het eiland zelf op te slaan. Het meest eenvoudig zou zijn, zo we dat zouden willen, om één of meerdere windturbines te plaatsen zodat er genoeg energie voor het hele eiland kan worden gewonnen. Daarmee wordt het tijdelijke ruimtebeslag en de tijdelijke inbreuk op de waarden en kwaliteiten van Vlieland, dat nu met andere duurzame energievoorzieningen moet worden belegd dan wel wordt gepleegd, tot een minimum beperkt. Bovendien laat Vlieland daarmee zien dat het volledig zelfvoorzienend is op het moment dat ook in de opslag op het eiland is voorzien. Vlieland kan ook aansluiting zoeken bij een windpark elders, maar dan blijven allerhande voorzieningen nodig om de energie naar het eiland te geleiden en is er nog steeds geen sprake van zelfvoorzienendheid. De huidige regels laten de bouw van windturbines op de eilanden niet toe. Dat neemt niet weg dat de ambitie er wel op gericht is dat Vlieland zelfvoorzienend wil zijn. Eén groot project dat meteen in de gehele energievoorziening zou kunnen voorzien verdient daarbij de voorkeur boven vele kleine

projecten. De gemeente houdt om die reden windenergie wel in beeld om haar uiteindelijke ambitie van zelfvoorzienendheid te realiseren. De gemeente blijft daarover in gesprek met andere instanties.

Samen met ondernemers en de bevolking is de gemeente een eind op weg om haar duurzaamheidsambities waar te maken. In samenspraak met elkaar worden ontwikkelingen voortgezet, worden nieuwe oplossingen bedacht en wordt gekeken waar mogelijkheden bestaan om te verduurzamen en de samenleving toekomstbestendig te maken. De ingrepen die daarvoor nodig zijn in de fysieke leefomgeving zullen in het omgevingsplan en in het duurzaamheidsprogramma een plek krijgen. De uiteindelijke ambitie is om de ecologische footprint van het leven op Vlieland zo gering mogelijk te maken, zodanig dat er een natuurlijke balans ontstaat die het behoud van de waarden van het eiland voor lange tijd garandeert.

De ambitie is voorts om bedrijvigheid en voorzieningen zoveel mogelijk circulair te maken. Hogere regelgeving is daar eveneens op geënt, zodat de gemeente hier in eerste instantie volgend is. Daar waar nodig zal op gemeentelijk niveau gekeken worden waar kansen liggen om dit op Vlieland voor elkaar te krijgen en processen daartoe te versnellen.

7.3.9. Parkeren

Het streven is er niet op gericht om te komen tot een autovrij Vlieland. Wel moet er aandacht zijn voor meer autoluwheid. Auto's moeten zoveel mogelijk uit het straatbeeld worden gehaald, buiten de daarvoor aangewezen plekken. In principe geldt dat voor alle auto's, maar met name de busjes/auto's van bedrijven die (tijdelijk) werkzaamheden verrichten. De ambitie is om voor die voertuigen een specifieke plek in te richten. Ook zullen bestaande parkeerterreinen uitgesloten worden voor voertuigen met een t-ontheffing. Voorts zal worden onderzocht of er in combinatie met bijvoorbeeld woningbouw een nieuw parkeerterrein, ondergronds of bovengronds, kan worden aangelegd.
Daarnaast zal er stringenter gehandhaafd worden op foutief geparkeerde auto's en met name auto's die in voortuinen worden geparkeerd. De regels in het omgevingsplan zullen daarop worden ingericht.

7.3.10. Defensie

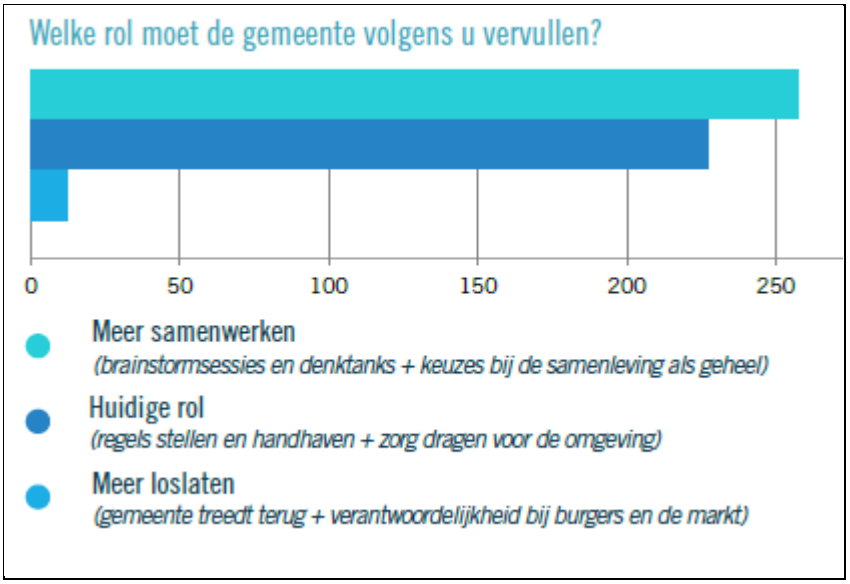
Ten aanzien van Defensie blijft het ministerie leidend. Vooralsnog blijft Defensie op het eiland en de gemeente blijft in nauwe samenwerking met Defensie de ontwikkelingen volgen op de wijze zoals dat tot dusver altijd is gebeurd.
De denkrichting is daarom om de huidige werkwijze voort te zetten en de verantwoordelijkheid bij Defensie te houden. Dat betekent ook dat de gemeente samen met Defensie actief blijft kijken naar de ontwikkeling van medegebruik van het militaire terrein en het samen mogelijk maken van innovatieve ontwikkelingen op momenten dat die zich voordoen.

7. 4. Rol van de gemeente

De raad is zich bewust van de specifieke situatie op Vlieland, namelijk een kleine gemeenschap met veel belangen en een uniek grondgebied dat om een zorgvuldige benadering vraagt. De raad ziet geen heil in het loslaten van verantwoordelijkheden en meer verant-

woordelijkheden aan de markt over te laten. De raad heeft mandaat gekregen van de bewoners om als volksvertegenwoordiger op te treden. Dat is een belangrijke verantwoordelijkheid en die rol moet serieus worden genomen. Daarvoor is het wel belangrijk om te weten wat er onder de bewoners leeft. Daarvoor zal de gemeenteraad op een andere manier gaan vergaderen zodanig dat er meer ruimte is voor mensen om met de raad in gesprek te gaan en de raad eenvoudiger kan achterhalen wat er speelt op het eiland. De wijze waarop de gemeenteraad de burgers wil betrekken bij beleidswijzigingen en besluitvorming is vastgelegd in participatiebeleid voor toepassing van het instrumentarium onder de Omgevingswet.
~~Daarnaast is participatie belangrijk. De gemeente heeft haar beleid vastgelegd in een participatiebeleid.~~

Meerdere rollen komen daarbij samen. In de eerste plaats behoudt de gemeente haar regisserende en leidende rol waar het gaat om het behoud van de kernwaarden en kernkwaliteiten. Het maken van een kwaliteitsdocument bij het omgevingsplan en daarmee annex het versoberen van regels biedt daarvoor een belangrijk kader. Het belang van regels wordt ingezien om de parel die Vlieland is met haar voorzieningen te behouden. Daarbij wordt het belang van handhaving onderkend.
In de tweede plaats wil de gemeente meer samenwerken en samen optrekken met de samenleving en de ondernemers in overleggen, brainstormsessies en denktanks om samen een mooi en gezond eiland te behouden. De gemeente moet weten wat we met zijn allen willen bereiken, willen behouden, welke kansen en wensen er liggen, enz. Van daaruit kan de gemeente handelen, inspireren, enthousiasmeren, promoten, adviseren, faciliteren.

7. 5. Vlieland in 2050

Over Vlieland in 2050 heeft de raad zich eveneens uitgesproken. Het is ongewis wat de toekomst gaat brengen. De gemeente wil daar niet op vooruit lopen. In meerdere denkrichtingen bij de afzonderlijke thema's is hier en daar een ambitie voor de toekomst vastgelegd. Het is evenwel goed om realistisch vast te stellen dat Vlieland een kleine gemeenschap is. Er kunnen altijd zaken beter, maar het proces van de visie is vooral ook een proces waarin geconstateerd mag worden, dat er al veel dingen goed gaan. Gezien de specifieke situatie van Vlieland en de waarden en kwaliteiten is een ambitie reëel om vooral niet te snel te

willen. In de eerste plaats gaat het erom de unieke en authentieke kwaliteit van het eiland te bewaren. Van daaruit is een traag meebewegen een aantrekkelijk uitgangspunt, waarbij voorop staat dat Vlieland een eiland blijft waar ook tot ver in de toekomst goed geleefd kan worden. De gemeente hoeft niet vooruit te lopen. Het op de eigen manier en het met eigen mensen doen, is een belangrijke waarde. De ontwikkelingen en gebeurtenissen in de wereld gaan evenwel niet aan Vlieland voorbij. Op het moment dat zich dingen voordoen en keuzes vragen, dan zal de gemeente daarop reageren.

8. HET VERVOLG

Deze omgevingsvisie wordt gezien als een eerste stap op weg naar de volledige omgevingsvisie, zoals die bedoeld is onder de Omgevingswet en vóór 1 januari 2024 vastgesteld moet zijn. In deze visie zijn de strategische ambities voor de lange termijn beschreven. Waar willen we naartoe met Vlieland en hoe gaan we werken om de ambities waar te maken? Daarnaast wil de visie ook heel concreet toetsingskader zijn voor initiatieven. Voor de inrichting van de fysieke leefomgeving zijn heldere standpunten ingenomen. Dat schept duidelijkheid. Er zijn leidende principes en ruimtelijke en sociale vertrekpunten genoemd, die de basis vormen voor de toekomstige besluitvorming en afweging van initiatieven.
Belangrijk is vooral ook dat de gemeente de ambities waar wil maken samen met inwoners, ondernemers, onze gasten, de ketenpartners en maatschappelijke organisaties.

De gemeente heeft de ambitie om in het Omgevingsplan alle gemeentelijke regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving op te nemen. Te denken valt daarbij aan regels uit de bestemmingsplannen, de APV, de welstandsregels, milieuregels, handhavingsregels, de regels voor reclame-uitingen, enz. In de Omgevingsvisie moet dan het strategisch beleid dat aan die regels ten grondslag ligt worden opgenomen. Op veel van de hier genoemde terreinen moet de omgevingsvisie nog aangepast worden, omdat voor het wel of niet opnemen van die regels en/of de wijze waarop nog geen keuzes zijn gemaakt.

Voor een verdere uitwerking van de omgevingsvisie naar een volledige omgevingsvisie geldt dat voorts aandacht moet zijn voor de verdere participatie. Voorkomen moet worden dat mensen denken opnieuw over hetzelfde bevraagd te worden. De participatie zal zich heel specifiek moeten richten op de onderwerpen die in de verdere uitwerking aan de orde komen, zoals het milieubeleid, de keuzes die ten aanzien van de verordeningen worden gemaakt, de wijze waarop met de instructieregels van Rijk en provincie wordt omgegaan, en dergelijke. Het is raadzaam om nieuwe sessies met de raad te organiseren om de raad te informeren over de verdere uitwerking en over de reikwijdte daarvan binnen het begrip van de fysieke leefomgeving om zodoende tot goede beleidsvorming te kunnen komen.

De gemeente gaat na de vaststelling van deze omgevingsvisie beginnen met het opstellen van het omgevingsplan voor het gehele eiland en met het aan de hand daarvan verder inrichten van de omgevingsvisie. Verwacht wordt dat dat proces op zijn minst twee jaar in beslag gaat nemen. In die tijd zal er weer veel meer duidelijkheid ontstaan en zullen er veel meer gemeenten op eenzelfde wijze aan de slag zijn, zodanig dat Vlieland daar zijn voordeel mee kan doen. Vlieland is daarbij ook aangesloten bij de Friese aanpak waarbinnen veel kennis en ervaring wordt gedeeld. Vaststelling van de volledige omgevingsvisie wordt dan vóór 1 januari 2023 verwacht. Daarmee kan de gemeente ruim op tijd de volledige omgevingsvisie vaststellen.

Er zijn drie belangrijke aandachtspunten voor het verdere vervolg. In de eerste plaats is dat het dynamische karakter en het actueel houden van de visie. De gemeente beschouwt de visie als een legpuzzel met allerhande beleidsvelden die in meer of mindere mate de fysieke leefomgeving raken. Als er ontwikkelingen spelen op een bepaald beleidsterrein, wil dat niet zeggen dat de volledige puzzel opnieuw gelegd moet worden. Er kan een enkel stuk uit de puzzel worden gehaald, herschreven en geactualiseerd worden, en opnieuw in de puzzel worden ingepast. Belangrijk gegeven daarbij is dat de integraliteit met die gedachte gewaarborgd is, omdat het stuk wel in de puzzel moet passen. Een ander belangrijk aspect is daarbij de wijze waarop de samenleving telkens bij die aanpassingen betrokken wordt. Daarover is

in het participatiebeleid iets opgenomen. Per aanpassing zal worden bekeken of en in hoeverre de samenleving het meest passend kan worden betrokken.

In de tweede plaats zal het beleid uit de visie uitgevoerd gaan worden. De visie vormt de basis voor uitvoering. Voor sommige onderwerpen is de ruimte geboden om hiervoor een programma te maken. Op andere terreinen sluit de gemeente aan bij programma's die vanuit de gezamenlijke Waddeneilanden of vanuit de Agenda voor het Waddengebied 2050 op het gebied van de uitvoering lopen. Belangrijk is dat de uitvoering telkens volgt uit de visie. De visie moet de basis zijn voor de uitvoering. Er kan geen sprake zijn van uitvoering als daarmee strijdigheid met de visie ontstaat of als de visie daaromtrent niets heeft gezegd.

In de derde en laatste plaats is het samen optrekken met de samenleving een belangrijke ambitie die gestalte krijgt in het vervolg. In de vorm van denktanks, brainstormsessies en vergelijkbare overlegstructuren wil de gemeente meer in samenspraak met de samenleving ambities waarmaken en ontwikkelingen samen oppakken. De gemeente is daarmee meer gesprekspartner om samen initiatieven op te pakken, vraagstukken op te lossen en ambities waar te maken.

Omgevingsplan

De ambities en doelen worden geborgd in het omgevingsplan. Het omgevingsplan bevat straks de burgers bindende regels en bepaalt de vergunningplichten. Het nieuwe omgevingsplan vervangt straks alle bestemmingsplannen, maar ook een aantal bestaande verordeningen (zoals de APV) voor dat deel dat ziet op regels voor ingrepen in de fysieke leefomgeving. Naast die regels bevat het omgevingsplan straks ook milieuregels, de regels die zien op de omgevingskwaliteit, regels over handhaving en toezicht, indieningsvereisten, mogelijk spelregels voor participatie, en meer. Het omgevingsplan wordt na vaststelling van deze visie opgepakt.
Het omgevingsplan zal vergezeld gaan van een plan-MER. Het kan zijn dat de uitkomsten van die milieueffectrapportage nog bijsturing van de visie noodzakelijk maakt. De rapportage wil vooral in beeld brengen wat de milieueffecten zijn van de ambities en doelen die concreet een plek krijgen in het omgevingsplan op de fysieke leefomgeving.

Monitoring en actualisering

De Omgevingsvisie heeft geen vastgelegde looptijd. We houden de visie actueel door enerzijds de hiervoor beschreven partiële aanpassingen, maar anderzijds door de visie vierjaarlijks tegen het licht te houden en zo nodig aan te passen aan overige beleidswijzigingen of ontwikkelingen. Hierbij wordt ook gekeken naar de uitvoering, zoals die onderdeel uitmaakt van de beleidscyclus en die ziet op de uitvoering van het beleid, maar ook de ervaringen uit de vergunningverlening, de handhaving en het toezicht. Ook daaruit kunnen aspecten naar voren komen die bijsturing van de visie vragen.
Doel is om de gemeenteraad en andere betrokken partijen op efficiënte wijze inzicht te geven in de resultaten die samenhangen met de uitvoering van de Omgevingsvisie en de ervaringen te delen die worden opgedaan binnen de beleidscyclus. Op basis van de monitoringsgegevens kunnen voorstellen worden gedaan voor aanvullende programma's of voor het aanpassen van de omgevingsvisie zelf.
Bij die evaluatie wordt de samenleving, ketenpartners, en dergelijke, waar nodig via peilingen, zoals het digitale inwonerspanel, of enquêtes, dan wel directe gesprekken betrokken. Opnieuw wordt benadrukt dat daar een bijzondere positie moet zijn voor de jongeren.